

ЛІМ

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 37 (5142) 17 верасня 2021 г.

ISSN 0024-4686

16+

Шлях
да народнага
адзінства
стар. 5

Невідавочны
Гаўрыіл
Вашчанка
стар. 12

Дзень бібліятэк:
ад Мінска
да Пінска
стар. 14

На хвалях яднання

Фота Кастуся Дробава.

Фрагмент выстаўкі «Беларусь і беларусы. Гід па гісторыі і культуры».

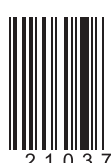
Дзень 17 верасня асаблівы для Беларусі, якая зазнала на працягу ўсёй сваёй гісторыі незлічоную колькасць падзелаў. Тады ж, у 1939 годзе, адбылося ўз'яднанне беларускага народа, разарванага на дзве часткі па выніках Савецка-польскай вайны 1919—1921 гадоў.

Часовая выстаўка пад назвай «Беларусь і беларусы. Гід па гісторыі і культуры», якая адкрылася ў Нацыянальным гістарычным музеі Беларусі, сцісла і ў той жа час грунтоўна раскрывае ўсе перыяды дзяржаватворчасці, кожны з іх ілюструючы культурным напаўненнем. Падрабязна прадстаўлена і тэма станаўлення нацыянальнай дзяржаўнасці да пачатку Другой сусветнай вайны, калі тэрыторыі заходняй Беларусі былі вернуты ў склад рэспублікі.

Адно з музейных вітрін упрыгожвае нямецкі радыёпрыёмнік «Telefunken» 1930 года вытворчасці. Вельмі кранае яго гісторыя, апакладзеная ў аснову музейнай інсталяцыі. Рэч у тым, што хвалі радыёвяшчання з БССР добра прымаліся на тэрыторыі Заходняй Беларусі. Звесткі радыёперадач выкарыстоўваліся падпольшчыкамі ў мэтах прапаганды. Але перадачы з савецкага боку слухалі і простыя людзі, не заангажаваныя ў палітычны рух. Так, сялянін з-пад Стоўбцаў з вёскі Любкаўшчына вельмі хацеў набыць радыёпрыёмнік — для гэтага яму давялося прадаць гадавы ўраджай грэчкі. Слухаць перадачы з БССР да яго прыходзілі суседзі. Неўзабаве гаспадар прыёмніка быў выкліканы ў паліцэйскі ўчастак, дзе яго папрасілі не збіраць больш людзей для праслухоўвання савецкіх перадач... Выстаўка рэалізоўваецца ў адпаведнасці з грантам Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь у культуры на 2021 г. Наведаць яе можна да канца года.

ISSN 0024-4686

«ЛіМ»-акцэнт

Дата. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка ўручыў дзяржаўны ўзнагароды заслужаным дзеячам розных сфер. Урачыстая цырымонія, якая адбылася ў Палацы Незалежнасці, праходзіла ў знакавы дзень — напярэдадні першага ў гісторыі краіны святкавання Дня народнага адзінства. Кіраўнік дзяржавы звярнуў увагу на сімвалізм новага свята: падзеі 17 верасня далёкага 1939 года сталі важнай вяхой у гісторыі фарміравання беларускай нацыі. Напярэдадні гэтай лёсавызначальнай гістарычнай даты, дня ўз'яднання Заходняй і Усходняй Беларусі, закладваецца новая традыцыя — ушаноўваць заслужаных беларусаў, адзначыў Прэзідэнт. Ён падкрэсліў, што ў Палацы Незалежнасці сабраліся таленавітыя і працавітыя, сапраўдныя патрыёты, смелыя і надзейныя, адданыя сваёй справе і дзяржаве людзі, аб'яднаныя адной мэтай — захаваць краіну для будучых пакаленняў.

● Кіраўнік дзяржавы засяродзіў увагу на асобе Уладзіміра Слабодчыкава, які ўдастоены звання народнага мастака Беларусі. Вялікі майстар выхаваў плеяду вучняў, яны сталі вядомымі мастакамі і лаўрэатамі прэстыжных конкурсаў скульптуры. «Выдатны чалавек, праз творчасць якога чырвонай ніткай праходзіць любоў да сваёй Радзімы, гонар за дасягненні мінулага і сучаснага, памяць пра трагічныя і гераічныя старонкі нашай гісторыі, захапленне подзвігамі і гераізмам суайчыннікаў. Рэаліст. Гэта і ёсць патрыятызм. Гэта і ёсць прыклад той самай барацьбы за захаванне нашых нацыянальных каштоўнасцей, якія ўсе мы, беларусы, сёння асабліва шануем», — падкрэсліў Аляксандр Лукашэнка.

● Прэзідэнт уручыў дыпламы аб прысваенні ганаровых званняў вялікай групе прадстаўнікоў розных сфер. Звання заслужанага артыста ўдастоены эстрадны спявак Руслан Аляхно, мастацкі кіраўнік Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы Вольга Няфёдава і артыст-вакаліст (саліст) — вядучы майстар сцэны Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Таццяна Трацяк. Сярод тых, хто стаў заслужаным дзеячам навукі Рэспублікі Беларусь, — дырэктар Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры Нацыянальнай акадэміі навук Аляксандр Лакотка, заслужаным работнікам адукацыі — рэктар Беларускага дзяржаўнага педагагічнага ўніверсітэта імя Максіма Танка Аляксандр Жук.

● Прадстаўнікі творчых прафесій павінны цаніць тую ўвагу, якую яны атрымліваюць ад публікі, падкрэсліў Прэзідэнт Беларусі падчас урачыстай цырымоніі ўручэння дзяржаўных узнагарод. «Вам многае дадзена. Людзі плачуць, калі вы спяваеце, выконваеце ролю, проста гаворыце. Людзі могуць стаць на калені, схіліцца перад вамі. Яны з захапленнем глядзяць на многіх з вас. І вы гэта павінны цаніць», — упэўнены беларускі лідар. У гэтым сэнсе можна правесці аналогію паміж служэннем народу творчых людзей і дзяржаўных дзеячаў, лічыць Аляксандр Лукашэнка. «Мы залежныя цалкам ад гэтых людзей, і мы павінны адчуваць адказнасць перад гэтымі людзьмі, калі мы сапраўдныя», — заявіў Прэзідэнт.

Гісторыя. Святкаванне Дня народнага адзінства — своечасовае і правільнае рашэнне. Такое меркаванне выказаў журналістам дырэктар Інстытута гісторыі НАН Беларусі Вадзім Лакіза: «У нас ёсць свае нацыянальныя інтарэсы, заснаваныя на ўнікальнай гісторыі беларускай дзяржаўнасці. Мы паважаем нацыянальныя інтарэсы іншых краін, і ў адказ чакаем таго ж». Гістарычная памяць адыгрывае велізарную ролю ў жыцці краіны і грамадства, адзначыў Вадзім Лакіза. «Сёння вельмі важна сабраць звесткі, якія маюцца ў жыхароў Беларусі, звязаныя з падзеямі 1921—1939 гадоў і 1939—1941 гадоў. Гэтыя ўспаміны маглі бы быць пакладзены ў аснову тэматычнай кнігі. Такія выданні важныя ў цэлым для разумення гістарычных падзей», — цытуе БелТА кіраўніка інстытута гісторыі.

Прэзентацыя. Частка ўрачыстых мерапрыемстваў да Дня народнага адзінства ў Віцебску — прэзентацыя манаграфіі гісторыкаў Аляксандра Косава і Дзяніса Юрчака «Беларусь у інтэграцыйных працэсах на постсавецкай прасторы», паведамліў БелТА ў Цэнтры культуры «Віцебск». Развіццё інтэграцыйных працэсаў знаходзіцца ў цэнтры ўвагі розных даследчыкаў. Цяпер гэтая тэма стала прадметам спецыяльнага вывучэння многіх акадэмічных навуковых устаноў, ВУНУ і аналітычных структур шэрагу краін. Выкарыстоўваючы розныя групы крыніц, аўтары комплексна падыходзілі да асвятлення ўдзелу Беларусі ў інтэграцыйных працэсах на постсавецкай прасторы, ліквідаваўшы існуючы, нягледзячы на вялікую колькасць публікацый, недахоп у гэтай тэматыцы. Да адкрытага дыялогу з аўтарамі запрасілі ўсіх, хто цікавіцца гісторыяй і сучаснымі палітычнымі, сацыяльнымі працэсамі ў грамадстве.

Выстаўка. «На шляху да адзінства» — экспазіцыя пад такой назвай адлюстроўвае гісторыю Гомельскага рэгіёна ў дакументах, даваенных фота і жывапісных палотнах, паведамліў у дзяржаўнай гісторыка-культурнай установе «Гомельскі палацава-паркавы ансамбль». Экспазіцыя, якая размясцілася ў калоннай зале палаца Румянцавых і Паскевічаў, прымеркавана да Дня народнага адзінства. Выстаўка нагадвае, што адзінству папярэднічаў доўгі перыяд нацыянальна-дзяржаўнага будаўніцтва. Экспанаты ілюструюць складаны працэс будаўніцтва нацыянальнай беларускай дзяржавы, пэўная роля ў якім была адведзена і Гомельскай вобласці. Арганізатары выстаўкі — Гомельскі аблвыканкам, галоўнае ўпраўленне ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі, Гомельскі палацава-паркавы ансамбль, Дзяржаўны архіў Гомельскай вобласці, Гомельская абласная бібліятэка імя У. І. Леніна.

Агляда афіцыйных падзей ад Інесы ПЕТРУСЕВІЧ

Багацце, спадчына, памяць

Выцінанка Лізаветы Чырвонцавай «Матуліны кветкі», 2019 г.

На працягу стагоддзяў у Беларусі попчеч жывуць прадстаўнікі розных нацыянальнасцей, рэлігій і культур. Гэтая разнастайнасць стала візіткай Беларусі, яе ўнікальнай спадчынай і неацэнным дарам продкаў, якія неабходна зберагчы дзеля міру і згоды ў грамадстве, дабрабыту і росквіту будучых пакаленняў, лічаць арганізатары выставачнага праекта «Сімвалы жыцця», прысвечанага Году народнага адзінства. Днямі экспазіцыя пачала працаваць у атрыуме Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі.

Мэта выставачнага праекта — захаванне ведаў аб нацыянальных традыцыях, папулярных культурнага багацця, спадчыны і гістарычнай памяці беларускага народа. «Сімвалы жыцця» адлюстроўваюць народныя вытокі, сямейныя традыцыі, родавыя абрады і знакавыя падзеі. У экспазіцыі — аўтарскія работы майстрых-выцінаншчыц Наталлі Сухой, Вольгі Палуніцы, Святланы Валь і Лізаветы Чырвонцавай, графічныя работы іўеўскага мастака Івана Васюкевіча, лялькі-

абярэгі майстрыхі Галіны Дуніч, традыцыйныя музычныя інструменты і лялькі з калекцыі даследчыка музыкі Івана Кірчука, а таксама гістарычныя выданні з фондаў НББ, архітэктурныя макеты, народныя строі, кераміка, ручнікі, вырабы з саломкі і іншыя прадметы дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва. Сярод найбольш цікавых экспанатаў — калаўрот, матавіла з пражай, лялька з ручнікоў з карункамі, стылізацыя пано «Веснавая мелодыя».

Праект прадстаўляе і найбольш значныя дасягненні нацыянальнай

кніжнай культуры: унікальныя рукапісныя зборнікі айчынных асветнікаў і летапісных звод Х—XVI стст., друкаваную спадчыну Францыска Скарыны і яго паслядоўнікаў. Расказваецца і пра класікаў — стваральнікаў нацыянальнай літаратуры XVIII — пачатку XX стст.: Францішка Багушэвіча, Вінцэнта Дуліна-Марцінкевіча, Янку Купалу, Якуба Коласа, Максіма Багдановіча і іншых. Шэраг кніжных помнікаў экспануецца ў выглядзе факсімільных выданняў.

Разнастайныя экспанаты паступілі ад арганізатараў выставачнага праекта, у ліку якіх — Нацыянальная бібліятэка Беларусі, Іўеўскі музей нацыянальных культур, Іўеўскі цэнтр культуры і вольнага часу, Тэрытарыяльны цэнтр сацыяльнага абслугоўвання насельніцтва Іўеўскага раёна, Беларускі саюз майстроў народнай творчасці, Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі, унітарнае прадпрыемства «Скарбніца». Наведаць выстаўку можна да 31 снежня. Уваход па чытацкім білеце або білеце сацыякультурнага цэнтра.

Яўгенія ШЫЦЬКА, фота аўтара

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Цяпло Малдовы

Нядаўна дэлегацыя Саюза пісьменнікаў Беларусі наведала Пасольства Рэспублікі Малдова ў Рэспубліцы Беларусь, якое знаходзіцца ў цэнтры беларускай сталіцы. На гэты раз нас з'яднала нацыянальнае свята гэтай краіны — Дзень Незалежнасці.

Малдаўскія матывы — коўдры, ручнікі, карціны з партрэтамі знакамітых людзей — стваралі атмасферу нацыянальнага каларыту. Тым больш што і ўсе ўдзельнікі дыяспары пад кіраўніцтвам Антаніны Валько былі апрануты ў традыцыйныя малдаўскія касцюмы. Майстар-клас па прыгатаванні мамалыгі сабраў шматлікіх ахвотнікаў гэтай шанаванай малдаванамі стравы.

Але і айчынныя творцы не падвялі: прынеслі ў якасці падарункаў найлепшыя песні, душэўныя паэтычныя радкі.

Абодва народы родніць сяброўства: даўняе, праверанае рознымі выпрабаваннямі. У гады Вялікай Айчыннай вайны нашы прадзедаў разам абаранялі

вялікую Радзіму. Шмат малдаван знайшлі апошні прытулак на беларускай зямлі. Пасол Рэспублікі Малдова ў Рэспубліцы Беларусь Віктар Сарачан многае зрабіў для пашырэння сувязей паміж краінамі. Аднак важнай падзеяй ён лічыць адкрыццё ў Мінску помніка Герою Савецкага Саюза Іону Солтысу. Дарэчы, аўтар бюста — мастак Хізры Асдулаеў, член Саюза пісьменнікаў Беларусі.

Наша пісьменніцкая арганізацыя працягла час знаходзіцца ў вельмі прыемных стасунках з Пасольствам Малдовы, малдаўскай дыяспарай у Беларусі. Разам мы неаднойчы адзначалі свята «Мэрцішор», з якім, адпаведна легендзе, прыходзіць вясна. Цяпер ведаем: прыходзіць яна не толькі на малдаўскую зямлю, але і на беларускую таксама.

Малдаване традыцыйна запрашаюць беларусаў у госці, калі ў кастрычніку настане пара каштаваць маладое віно. Тады гасцінна расчыняе дзверы сядзіба малдаваніна Васіля Семенюка, які працягла час жыве ў вёсцы Баравікі Дзяржынскага раёна.

Марыя ЛПЕНЬ

дзень бібліятэк

Аб'ядноўвае мастацкае слова

Дзень бібліятэк стаў знакавай падзеяй не толькі для тых, хто непасрэдна звязаны з кніжніцамі, але і для ўсіх, хто любіць прыгожае слова.

— У сучасных рэаліях, калі, здаецца, інтэрнэт здольны забяспечыць любой інфармацыяй, бібліятэка не страчвае сваёй прыцягальнай сілы, — зазначыла першы намеснік старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі Алена Стэльмах. — А прафесія бібліятэкара толькі ўмацоўвае свае пазіцыі ў адрозненне ад некаторых іншых, раней вельмі шанаваных. Жаданне праз прыгожае мастацкае слова выхаваць асобу аб'ядноўвае творцаў і супрацоўнікаў кніжных храмаў.

У Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі, дзе сабраліся найлепшыя прадстаўнікі бібліятэчнай сістэмы краіны, падзякі ад СПБ за прафесіяналізм у прапагандзе беларускай літаратуры атрымалі калектыў Цэнтралізаванай сістэмы дзіцячых бібліятэк г. Мінска, калектыў Слуцкай раённай цэнтральнай бібліятэкі, дырэктар Уздзенскай цэнтральнай бібліятэкі імя П. Труса Аксана Драчан.

У гэты дзень узнёслы настрой панаваў і ў сталічным Купалаўскім тэатры, дзе сабраліся спецыялісты Цэнтралізаванай сістэмы дзяржаўных публічных бібліятэк і Цэнтралізаванай сістэмы дзіцячых бібліятэк г. Мінска. Размова ішла пра тое, што бібліятэка — гэта не толькі багатыя кніжныя фонды і новыя тэхналогіі. Гэта, перш за ўсё, людзі. Статус бібліятэкі падтрымліваюць яе супрацоўнікі. На сцэну падымаліся тыя, каго Саюз пісьменнікаў Беларусі ўзнагародзіў падзякамі: Алена Мацвеева, дырэктар Цэнтралізаванай сістэмы дзяржаўных публічных бібліятэк г. Мінска; Наталля Канахук, загадчык сектара абслугоўвання Цэнтральнай бібліятэкі імя Янкі Купалы; Надзея Саладуха, загадчык бібліятэкі філіяла № 2 імя Н. К. Крупскай Цэнтралізаванай сістэмы дзяржаўных публічных бібліятэк г. Мінска; Вольга Цімашэнка, загадчык дзіцячай бібліятэкі-філіяла № 14 Цэнтралізаванай сістэмы дзіцячых бібліятэк г. Мінска. Узнагародай СПБ адзначана і дзіцячая бібліятэка-філіял № 4 Цэнтралізаванай сістэмы дзіцячых бібліятэк г. Мінска.

Марыя ЛПЕНЬ

з нагоды

У гонар знакамітага плаката

Цырымонія адкрыцця інфармацыйнай дошкі, прысвечанай 80-годдзю пачатку Вялікай Айчыннай вайны і 80-годдзю з дня выхаду агітплаката «Раздавім фашысцкую гадзіну», адбылася ў Гомелі. Дошку размясцілі на будынку ААТ «Палесдрук».

Менавіта на базе гомельскай фабрыкі «Палесдрук» у спецыяльна створанай перасоўнай друкарні 5 ліпеня 1941 года з’явіўся першы нумар гэтага выдання. Мінск ужо быў акупіраваны фашыстамі. Усяго ў Гомелі было надрукавана 13 нумароў, бо ў канцы жніўня рэдакцыя пакінула горад, да якога набліжаліся немцы.

Рэдагаваў агітплакат пісьменнік, журналіст Міхась Чавускі, ураджэнец вёскі Казловічы Жлобінскага раёна. Мастак сатырычнага выдання — Віталь Букаты — былы вучань 9-га класа Гомельскай чыгуначнай школы. Таленавіты юнак ваяваў як баец-сатырык і як партызан-мінёр, загінуў пры выкананні баявога задання.

Агітплакат выходзіў у розных месцах, з рознай перыядычнасцю, розным тыражом. Але таемнымі, пакручастымі сцежкамі ён даходзіў амаль да кожнага партызанскага атрада, да кожнай акупіраванай вёсачкі і быў у найвялікшай цане: па мерках каштоўнасцей каціраваўся нараўне з аўтаматам, кулямётам, толавай шашкай...

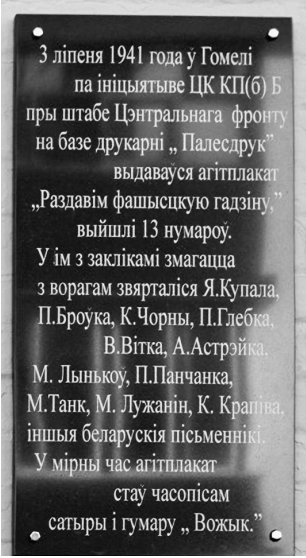
— Кожны час мае сваіх герояў: герояў працоўных будняў, ваеннага ліхалецця, надзвычайных падзей. У суровым 1941-м любоў да Радзімы дала гораду герояў: дзевяцікласніка Віталія Букатага і літсупрацоўнікаў, якія былі ўпэўнены, што агульнымі намаганнямі атрымаюць перамогу над ворагам, — адзначыла намеснік старшыні Гомельскага

гарвыканкама Алена Алексіна. — Праз час так і адбылося. Менавіта гэты пасыл натхняў і аб’ядноўваў патрыётаў у крывавай вайне.

Адкрыццё дошкі прайшло ў межах мерапрыемстваў XVI Міжнароднага фестывалю-свята «Славянскія літаратурныя дажынкi». У цырымоніі ўзялі ўдзел начальнік галоўнага ўпраўлення ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі Гомельскага аблвыканкама Дзяніс Язерскі, начальнік упраўлення ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі Гомельскага гарвыканкама Мікалай Святагор, старшыня Гомельскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Уладзімір Гаўрыловіч, дырэктар ААТ «Палесдрук» Уладзімір Мяхэвіч.

Галоўны рэдактар часопіса «Вожык» Юлія Зарэцкая выказала словы падзякі гомельскім уладам, грамадскім арганізацыям і ўстановам за адкрыццё дошкі, ушанаванне памяці пра агітплакат «Раздавім фашысцкую гадзіну», пераемнікам якога годна з’яўляецца часопіс «Вожык».

Юрый ВЯРЫЦКІ

прэзентацыі

Па адрасах Лесі Українкі

У Мар’інай Горцы, у Пухавіцкім раённым краязнаўчым музеі, прайшла прэзентацыя кнігі «Акрыленыя родным словам», якая нядаўна пабачыла свет у Выдавецкім доме «Звязда». Крыху раней гэтае выданне прэзентавалі ў Шчучыне.

Але і для Пухавіччыны падзея зусім не выпадковая. Болей чым стагоддзе таму ў гэтых мясцінах — у вёсцы Блонь, непадалёк ад Мар’інай Горкі, сённяшняга раённага цэнтра, — адпачывалі вядомая ўкраінская паэтэса Леся Українка і яе беларускі сябар Сяргей Мяржынскі. Прытулкам для іх стала сядзіба памешчыкаў-рэвалюцыянераў Бонч-Асмалоўскіх.

Кніга «Акрыленыя родным словам» паяднала творы Лесі Українкі і Цёткі (Алаізы Пашкевіч) — на мовах арыгінала, па-ўкраінску і па-беларуску, і ў перакладах на беларускую і ўкраінскую мовы.

Далучанасць Лесі Українкі да Пухавіччыны, Беларусі адзначалі падчас

прэзентацыі першы сакратар Пасольства Украіны ў Рэспубліцы Беларусь Іван Башняк, дырэктар Пухавіцкага раённага краязнаўчага музея Аляксандр Прановіч, дырэктар — галоўны рэдактар Выдавецкага дома «Звязда» Алесь Карлюкевіч, праўнучка Якуба Коласа і Янкі Маўра — галоўны захавальнік фондаў Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа кандыдат

сацыялагічных навук Васіліна Міцкевіч, даследчык гісторыі беларускай літаратуры Аляксандр Крыжэвіч.

— Вельмі ўдзячны Пухавіччыне, раённаму краязнаўчаму музею за ўвагу да Лесі Українкі, — зазначыў Іван Башняк. — Менавіта музей, тутэйшыя работнікі культуры і адукацыі сталі дзейнымі арганізатарамі ў гэтай справе беларуска-ўкраінскіх гуманітарных сувязей. Спадзяюся на працяг і пашырэнне гэтай працы.

У Пухавіцкім музеі захоўваюцца мастацкія работы, прысвечаныя ўкраінскай паэтэсе, кнігі Лесі Українкі, іншыя матэрыялы, якія расказваюць пра беларуска-ўкраінскае літаратурнае пабрацімства.

...За мінулыя гады Іван Башняк шмат што зрабіў дзеля пашырэння вядомасці Лесі Українкі ў Беларусі. Кніга «Акрыленыя родным словам», у нараджэнні якой яму спрыялі і беларускія літаратуразнаўцы Вячаслаў Рагойша, Таццяна Кабржыцкая, Іван Саверчанка, — адна з гэтых спраў.

Мікола БЕРЛЕЖ

праекты

Жыццё, аддадзенае небу

Казахстан, Расія, Беларусь, Польшча і Германія — адразу пяць краін аб’ядноўвае праект, прысвечаны ўраджэнцу Казахстана, двойчы Герою Савецкага Саюза Леаніду Бядзе.

Міжнародная эстафета памяці і падзякі «Радзіма подзвігу — Радзіме героя» — праект з місіяй усталяваць супрацоўніцтва паміж населенымі пунктамі краін СНД і далёкага замежжа, пры вызваленні якіх былі здзейснены подзвігі з прысваеннем звання Героя Савецкага Саюза і ўзнагароджання поўным камплектам ордэнаў Славы, і населенымі пунктамі, дзе нарадзіліся і выходзілі будучыя героі Айчыны.

У межах праекта адбылася міжнародная анлайн-канферэнцыя «Леанід Бяда: жыццё, аддадзенае небу», арганізаваная Кастанайскай абласной універсальнай навуковай бібліятэкай імя Л. Н. Талстога (Казахстан).

У якасці мэдэратара канферэнцыі выступіла галоўны бібліяграф Лідскай раённай бібліятэкі імя Янкі Купалы Галіна Курбыка, якая прадставіла доклад «Ліда — горад ваенных авіятараў».

Леанід Бяда, чыё імя залатымі радкамі ўпісана ў гісторыю авіяцыі, — двойчы Герой Савецкага Саюза, заслужаны

Леанід Бяда.

цімства Кастаная з горадам Ліда. Канферэнцыя не толькі паклала пачатак сяброўству, але і стала працягам навуковай, даследчай работы ў мэтах увекавечвання памяці Героя.

Дар’я МАРЦІНКЕВІЧ

«ЛіМ»-люстэрка

Персанальная выстаўка мастака з Кітайскай Народнай Рэспублікі Лю Літаа адкрыецца 20 верасня ў мастацкай галерэі «Універсітэт культуры», інфармуе БелТА. У экспазіцыі прадставяць больш як 40 работ, выкананых акварэллю, лакам і алеем. Частку з іх аўтар стварыў у перыяд навучання ў магістратуры Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў. Карціны ў тэхніцы лакавага жывапісу прывезены з Кітая. Па словах арганізатараў, работы Лю Літаа маюць асаблівы стыль і ствараюць непаўторную атмасферу. Выстаўка падзелена на тры тэматычныя раздзелы: першы прысвечаны кветкавым матывам Беларусі, другі — яе пейзажам, трэці — традыцыйным кітайскім матывам. У рамках праекта мастак правядзе некалькі майстар-класаў, якія дапамогуць пазнаёміцца з культурай Кітая, традыцыйным лакавым, акварэльным жывапісам і каліграфіяй. Выстаўка будзе доўжыцца да 3 кастрычніка.

Удзельнікі міжнароднага пленэру па жывапісе «Вобраз Радзімы ў выяўленчым мастацтве» перадалі Магілёўскаму абласному мастацкаму музею імя Паўла Масленікава 60 карцін. «Творчыя работы былі напісаны на магілёўскай зямлі падчас правядзення XXV юбілейнага пленэру, — цытуе БелТА словы дырэктара ўстановы культуры Алены Бабровай. — Іх аўтарамі выступілі мастакі з Беларусі, Расіі, Малдовы, Узбекістана і Егіпта. Жывапісныя палотны ўвайшлі ў выніковую экспазіцыю пленэру і будуць дэманстравацца ў нашым музеі на працягу месяца. Потым іх убачаць жыхары Бабруйска, пасля чаго творчасць пленэрыстаў ацэніць сталічны глядач». Паводле слоў дырэктара музея, творчы форум быў багаты на яркія ўражанні і новыя знаёмствы. Напрыклад, удзельнікі пленэру правялі майстар-клас для дзяцей з Бялыніцкай дзіцячай школы мастацтваў.

У Маскве адкрылі помнік маладому Фёдару Дастаеўскаму ў гонар 200-годдзя з дня нараджэння пісьменніка. Бронзавая скульптура ўяўляе сабой фігуру Фёдара Міхайлавіча, які чытае кнігу. Ён паказаны 25-гадовым юнаком у той перыяд, калі вырашыў цалкам прысвяціць сябе літаратуры. У руцэ пісьменніка — твор Аляксандра Пушкіна «Барыс Годуноў». 6 чэрвеня 1880 года Дастаеўскі чытаў сцэну Пімена з гэтай трагедыі на свяце ў Шляхетным сходзе пасля адкрыцця помніка паэту ў Маскве. Арт-аб’ект малой архітэктурнай формы створаны скульптарам Анастасіяй Лужынай, выпускніцай Санкт-Пецярбургскай акадэміі мастацтваў імя Ільі Рэпіна. Ва ўрачыстым адкрыцці прыняў удзел прапраўнук пісьменніка Аляксей Дастаеўскі, паведамляе РІА «Новости».

Журы 78-га Венецыянскага кінафестывалю назвала ўладальнікаў прэмій. «Залатога льва» атрымаў французскі фільм «Падзея», які зняла рэжысёр Одры Дэзан. Гран-пры журы кінафестывалю атрымала аўтабіяграфічная «Рука Бога» італьянца Паола Сарэнціна, перадае РІА «Новости». Уладальнікам «Сярэбранага льва» за найлепшую рэжысуру стала Джэйн Кэмпіён за карціну «Сіла сабакі» («The Power of the Dog»). Пенелопа Крус атрымала «Кубак Вольпі» за найлепшую жаночую ролю ў фільме «Паралельныя маці» Пэдра Альмадовара. Уладальнікам «Кубка Вольпі» і найлепшым акцёрам прызнаны Джон Арчыла за работу ў фільме «На рабоце: зніклія 8» рэжысёра Эрыка Маці. Мэгі Джыленхол атрымала прыз за найлепшы сцэнарый у фільме «Незнаёмая дачка». Спецыяльны прыз журы ўручаны фільму «Дзірка» Мікеланджэла Фрамарціна. Прэмій за найлепшы дэбют імя Марчэла Мастраяні адзначаны Філіпа Скоці за ролю ў фільме Сарэнціна.

Абвешчаны шорт-ліст Букераўскай прэміі. У яго ўвайшлі шэсць аўтараў: Ануэ Арудпрагасам («Праход на поўнач»), Дэйман Галгут («Абяцанне»), Патрыцыя Локвуд («Ніхто не кажа пра гэта»), Надзіфа Махамед («Удачлівыя людзі»), Рычард Паўэрс («Неўразуменне») і Мэгі Шыпстэд («Вялікі крут»), інфармуе РІА «Новости». Названыя літаратурныя творы былі выбраны са 158 кніг. Чакаецца, што пераможцу назовуць 3 лістапада. Шанс на прэмію ёсць у пісьменнікаў з любым пашпартам, галоўная ўмова — раман павінен быць напісаны на англійскай мове і апублікаваны афіцыйным выдаўцом у Вялікабрытаніі і Ірландыі.

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

За права размаўляць на сваёй мове...

Па выніках Савецка-польскай вайны 1919—1921 гадоў заходнія Пвобласці Беларусі адышлі ў склад Польшчы. На гэтай тэрыторыі, якую палякі сталі называць «Крэсы Усходнія» (Усходнія акраіны), былі створаны 4 ваяводства — Віленскае, Палескае, Наваградскае і Беластоцкае. Баранавічы сталі цэнтрам Баранавіцкага павета ў складзе Наваградскага ваяводства і... асяродкам нацыянальна-вызваленчага руху. У музеях горада захоўваецца памяць пра той няпросты час: шматлікія дакументы ўдзельнікаў супраціву, успаміны тых, хто змагаўся супраць польскіх улад за права размаўляць на роднай мове і быць гаспадарамі на сваёй зямлі, сведчанні вязняў польскіх турмаў, іх асабістыя рэчы, фотаздымкі... Дзень народнага адзінства мае асаблівае значэнне для гэтых мясцін. Ва ўстановах горада, дзе напярэдадні пабываў карэспандэнт «ЛіМа», сёння пройдуць культурныя мерапрыемствы, падрыхтаваныя да гадавіны ўз'яднання беларускага народа.

Выстаўка пад назвай «Зямля мая белакрылая» чакае наведвальнікаў у Баранавіцкім краязнаўчым музеі. У часовай экспазіцыі адлюстраваны складанасці нацыянальна-вызваленчай барацьбы, якая мела месца ў Баранавіцкім краі. Шматлікія дакументы, тагачасныя перыядычныя выданні, першыя распараджэнні савецкай улады, якая ўсталёўвалася ў краі пасля 17 верасня 1939 года, групавыя фотаздымкі падпольшчыкаў — усё сведчыць пра тое, як шмат давялося зведаць беларусам на нацыянальным шляху... Іншыя матэрыялы распавядаюць пра лёс удзельнікаў Камуністычнай партыі Заходняй Беларусі.

Стварыць атмасферу таго часу дапамагаюць выкананыя скульптарамі Іванам Міско і Маркам Роберманам бюсты герояў, якія змагаліся супраць палякаў на акупаванай тэрыторыі і былі падпольшчыкамі, а потым і вязнямі польскіх турмаў, — славнага паэта Валянціна Таўлая і Уладзіміра Царука, які пазней стаў Героем Савецкага Саюза.

І хаця выстаўка працуе толькі да 3 кастрычніка, пра гэты няпросты перыяд айчыннай гісторыі можна даведацца і ў любы іншы дзень, наведваўшы музейную ўстанову. Даваенны перыяд багата адлюстраваны і ў пастаяннай экспазіцыі музея. Дакументы адной з вітрін сведчаць пра тое, якія падаткі плацілі жыхары «Крэсаў Усходніх», у тым ліку і сяляне. Побач — дакументы першых дзён пачатку Другой сусветнай вайны: калі 1 верасня 1939 года гітлераўцы напалі на Польшчу і пачалі яе бамбіць, жыхары Заходняй Беларусі прымалі ўдзел у абарончых аперацыях. Пасля многія з іх

Горад Баранавічы, вуліца Сенатарская, 1936 г.

былі ўзнагароджаны за праяўленую мужнасць. Першы стараста, першы бургамістр горада пазіраюць з фотаздымкаў, быццам з іншага часу, з іншага вымярэння, назаўжды застылі ў вечнасці, як злёпкі мінулай эпохі...

Якой бы ні была гісторыя, мы не можам адпрэчыць яе, выкрасліць з памяці і забыць. Тым больш што гістарычныя падзеі — не адасобленыя самі па сабе, гэта — непарыўны працэс, дзе адно вынікае з іншага. У 1920—1930-х гадах у Баранавічах быў пабудаваны так званы чыноўніцкі пасёлак — «гаспадары» планавалі, што будуць тут жыць вечна. Некаторыя з дамоў можна ўбачыць у Баранавічах і сёння: цяпер там месцяцца гарадскі Дом культуры, фотаатэлье, кафэ, дзе жыхары горада і госці бавяць час. Былі тады пабудаваны Крыжаўзвіжанскі касцёл і Святапакроўскі сабор, які ўпрыгожваюць мазаікі, што першапачаткова прызначаліся для Варшаўскага сабора. Вітрину музея ўпрыгожвае фрагмент мазаічнага пано. Гэтыя храмы перажылі Вялікую Айчынную вайну, прымаюць прыхаджан і цяпер...

Гісторыю робяць людзі

Нельга лепш раскрыць тэму палітыкі польскіх улад на заходніх землях Беларусі ў 1921—1939 гадах, чым праз лёсы беларусаў, якія жылі ў тых мясцінах і змагаліся за права гаспадарыць на сваёй зямлі. Адзін з такіх людзей — Валянцін Таўлай, уладжэнец Наваградчыны. Будучы вязнем, падарваў здароўе і заўчасна адышоў праз хворое сэрца. Імя паэта носіць Народны літаратурна-краязнаўчы музей, што працуе ў баранавіцкай сярэдняй школе № 4.

Стварыла школьны музей настаўніца беларускай мовы і літаратуры Алена Яхант, краязнаўца, руплівца, улюбёная ў сваю радзіму, як адгукаюцца пра яе калегі. Прыйшла працаваць у школу ў 1968 годзе — у той час навучальная ўстанова была перапоўнена вучнямі: у класах — па сорок дзяцей. Добрая палова з іх не вывучала беларускую мову — яны былі дзецьмі ваенных. Настаўніца разумела: навучэнцаў трэба зацікавіць. Але як? Прыдумала — краязнаўчай працай, праз паходы, экскурсіі... Але ўмовай, каб ездзіць з настаўніцай у паездкі, было вивучэнне беларускай мовы. Дзеці пачалі гуртавацца вакол агульнай справы, паўсюль збіралі аўтэнтычныя матэрыялы. Калі іх назбіралася досыць шмат, настаўніцы паралі стварыць музей. Звярнулася ў гарадскі краязнаўчы — там прапанавалі заняцца вивучэннем жыцця і творчасці Валянціна Таўлая. Ёй гэта было блізка, бо сама Алена Яхант з Навагрудчыны, адтуль, дзе жылі бабуля і бацька пісьменніка. Пачаліся новыя экспедыцыі... Алена Яхант сустрэлася з літаратарамі, якія ведалі Валянціна Таўлая: Максімам Танкам, Янкам Брылем. Завязалася перапіска. Так, у музеі захоўваюцца лісты Максіма Танка да Алены Яхант. Тых, хто ведаў Таўлая, пачалі дарыць музею кніжкі, іншыя матэрыялы. Адшукалі сваякоў паэта: дачку і сястру.

Тагачасны дырэктар навучальнай установы, Уладзімір Тамко, добра разумеў значэнне музея для школы. Таму было прынята рашэнне, што музей будзе мець не толькі літаратурную частку, але і краязнаўчую — адвлялі пад яго 4 залы. Каб напоўніць экспазіцыю, і дзеці, і настаўнікі пачалі прыносіць самабытныя артэфекты, этнаграфічныя рэчы. Але галоўным заставалася даследаванне жыцця і творчасці Валянціна Таўлая. Ідэю, пакладзеную ў аснову экспазіцыі літаратурнай залы музея, дапамог распрацаваць майстар, рэзчык па дрэве Павел Сахарчук. Партрэты знакавых асоб айчыннага пісьменства ў яго выкананні з'яўляюцца аздобай літаратурнай залы музея.

8 лютага 1992 года адбылося ўрачыстае адкрыццё музея — ён пачаў прымаць наведвальнікаў. З 2003 года загадае ўстановай пераемніца стваральніцы музея Ніна Шавель — калі яна прыйшла на працу ў школу настаўніцай гісторыі, неабыхавыя да культурнай спадчыны свайго краю жанчыны сталі сяброўкамі і паплечніцамі, разам арганізавалі мерапрыемствы для вучняў. Але-

ны Яхант ужо няма. Але ў школе штогод адзначаюць яе дзень памяці — праводзяць вечарыны, запрашаюць літаратараў, чытаюць яе вершы.

— Вершы яе простыя, немудрагелістыя, але якія яны добрыя, колькі ў іх святла! Я вельмі задаволеная тым, што сустрэла на сваім шляху гэтую жанчыну, — згадвае Ніна Шавель. — Мусіць, Алена Яхант любіла сваю радзіму так, як і Валянцін Таўлай. А ён быў перакананы: беларус на сваёй зямлі павінен быць гаспадаром, а не тутэйшым.

Лёс Валянціна Таўлая адлюстраваны ў цэнтральнай экспазіцыі музея пры дапамозе кніг, архіўных здымкаў паэта і яго родных, рукапісаў, успамінаў сяброў, сучаснікаў. На адной з фотакартак — прыгожы пяшчотны дзявочы твар. Гэта — першае каханне паэта, адлюстраванае ў вершы. Ёсць дакументы, якія сведчаць пра час, праведзены за кратамі ў польскіх турмах: і ў Гродне, на Лукішках, і ў Лідзе, і ў Слоніме, і ў Вільні, і ў Маладзечне... Упершыню Таўлай быў зняволены ў 15 гадоў. Бацька пісьменніка, дарэчы, таксама задаў пераслед за сваю актыўную нацыянальную пазіцыю. Старэйшы Таўлай быў звольнены з дзяржаўнай службы і пазбаўлены казённых кватэры. Валянціна ж у 1925 годзе выключылі са Слонімскай настаўніцкай семінарыі, у 1928-м — з Віленскай гімназіі. Васемнаццацігадовым юнаком уступіў у КПЗБ.

Захаваліся звесткі пра тое, што польскія служкі Феміды часам зачытваліся і вершамі асуджаных. Так, у 1936 годзе на чарговым працэсе пракурор назваў Валянціна Таўлая самым таленавітым і здольным паэтам, але патрабаваў пазбавіць яго волі аж на восем гадоў!.. І, толькі дыхнуўшы вольным паветрам у 1939-м, паэт стаў удзельнікам баявой дружны! Яе ў хуткім часе абязброілі палякі і... дружнынікі былі асуджаны да найвышэйшай меры пакарання. Але пакуль выконвалі ўсе неабходныя працэдурны, падаспела савецкая ўлада...

Народжаны для змагання за свой край, нядоўга «адпачываў» Валянцін Таўлай пасля вызвалення з польскай дэфензівы і ўз'яднання Беларусі. У часы Другой сусветнай вайны змагаўся з гітлераўцамі ў партызанскім атрадзе. Пад шклом музейнай вітрыны — фотаздымак яго паплечніцы Кацярыны Главінскай падчас сустрэчы са стваральніцай музея Аленай Яхант. Так, па крупінках збіралася і захоўвалася памяць пра гэтага незвычайнага чалавека.

Да Дня народнага адзінства, 17 верасня, у музеі запланавана літаратурная імпрэза, прысвечаная Валянціну Таўлаю. Будуць гучаць яго вершы, зачытвацца ўспаміны — жыццё пісьменніка вартае быць прыкладам мужнасці і нязломнасці, самаахвярнага служэння Айчыне.

— Гэта той чалавек, які ўсё жыццё прысвяціў уз'яднанню беларускай зямлі. З трыццаці трох гадоў ён восем правёў у турме, амаль усе вершы яго напісаны за кратамі... — распавядае падчас экскурсіі Ніна Шавель.

Маякоўскі па-сяброўску радзіў
Не збываць адразу вершы з рук:
Напісаў — замкні яго ў шуфлядзе,
Як адлежыцца — судзі, здавай у друк.

Не забыцца добрае парады,
Колькі мог, і пан мне «дапамог»,
Замыкаючы замест шуфляды
З вершамі і аўтара ў астрог... —

распаўдаў сам паэт у творы «Аб маіх вершах».

Упрыгожвае музейную экспазіцыю і барэльеф В. Таўлая, створаны скульптарам Аляксандрам Траяновічам, сябрам музея.

Не змог Валянцін Таўлай патрымаць у руках свой першы зборнік пад назвай «Выбранае», які пабачыў свет у 1947-м. Аркадзь Куляшоў назваў выхад кнігі самай значнай падзеяй таго года. А Анатоль Клышка, даследчык творчасці Валянціна Таўлая і сябар музея, быў перакананы, што, калі б паэт пражыў больш, мы мелі б талент, блізка да Янкі Купалы і Якуба Коласа...

— На прыкладзе Валянціна Таўлая выхоўваеш дзяцей, вучыш, як трэба любіць сваю зямлю. А як лепей можна патлумачыць тэму «Палітыка польскіх улад на тэрыторыі Заходняй Беларусі» падчас урокаў, калі не прачытаць успаміны самога пісьменніка пра навучанне ў польскай гімназіі: заходзіць у клас настаўнік і давай пытацца, маўляў, што, гэта за мова такая, беларуская? Першы раз чую. Што гэта за нацыянальнасць — беларусы, дзе яны

У літаратурнай зале Народнага краязнаўча-літаратурнага музея імя В. Таўлая.

жывуць, ці не ў Амерыцы? Па вачах дзяцей бачу, што іх гэта ўражвае... Нельга дапусціць, каб мы на сваёй зямлі былі тутэйшымі. Валянцін Таўлай аддаў жыццё за права беларусаў быць на ёй гаспадарамі...

Творчасць Валянціна Таўлая натхняе мясцовых літаратараў. Паэтэса Таццяна Яцук кіруе літаратурным аб'яднаннем «Купальскія зоры» пры цэнтральнай бібліятэцы імя паэта, ледзь не ў кожнага з удзельнікаў якога ёсць пранікнёныя радкі, прысвечаныя знакамітаму земляку.

Матэрыялы падрыхтавала
Марыя ЯРАШЭВІЧ, фота аўтара

Святло ў змроку паланізацыі

Рэспубліка Беларусь 17 верасня ўпершыню адзначае Дзень народнага адзінства. Пад такім жа знакам праходзіць 2021 год. Невыпадкова для свята ўзята менавіта гэтая дата. Пасля паспяховага завяршэння вызваленчага паходу Чырвонай арміі ў Заходнюю Беларусь, які пачаўся 17 верасня 1939 года, беларусы сталі адзінай сям'ёй. Быў спынены працэс паланізацыі. Слова «паланізацыя» вытворнае ад лацінскага наймення Польшчы — Polonia. Прасцей кажучы, апалячвання, карані якога — у XVI стагоддзі.

У розныя перыяды паланізацыя прыводзілася з пераменным поспехам. Асаблівы размах набыла пасля заключэння ў 1921 годзе Рыжскага мірнага дагавора, вынікам якога стаў уваход у склад Польшчы часткі этнічных украінскіх, беларускіх і літоўскіх зямель. Гэтая тэрыторыя Беларусі і Украіны стала называцца «Усходнімі Крэсамі». Мясцовыя насельніцтва дыскрымінавалася па нацыянальнай прыкмеце.

У Беларусі ўсё беларускае забаранялася. Для паскарэння апалячвання масавы характар набыла дыскрымінацыя мовы. Беларускія школы зачыняліся. Малады тады рэвалюцыянер Яўген Скурко, які зведаў усё харастава «польскага раю», а пасля народны паэт Беларусі Максім Танк у сваіх «Лістках календара» дакладна параўнаў паланізацыю з ракам, які глыбока запусціў свае шчупальцы. Ды знаходзіліся людзі, якія, як і Яўген Іванавіч, з такім становішчам не мірыліся. У розных кутках Заходняй Беларусі ўзніклі астраўкі беларушчыны. У Клецку ім стала беларуская гімназія.

З'явілася яна не на пустым месцы. Да 1921 года існавала рускамоўная. Але з адыходам тэрыторыі да Польшчы была зачынена. Праз два гады такі ж незайздросны лёс напаткаў і Нясвіжскую. Тады мясцовыя актывісты задумалі на яе базе адкрыць беларускую гімназію.

Асаблівую актыўнасць праявіў Рыгор Якубёнак. Скончыўшы Маладзечанскую настаўніцкую школу, нядоўга працаваў па прафесіі. Прызваны ў царскае войска, даслужыўся да афіцэрскага звання. Ды ваенная кар'ера не вабіла. У 1917 годзе вярнуўся ў родныя мясціны, у вёску Зелянінкі цяперашняга Шаркоўшчынскага раёна. Дзе працаваў — невядома. А ў Нясвіжы ўладкаваўся выкладчыкам рускай гімназіі.

Аднак усё аказалася няпроста. Каб адмовіць Рыгору Усцінавічу, польскія ўлады шукалі розныя прычыны. Маўляў, ахвотных вучыцца па-беларуску мала, а ў тых, хто гэтага жадае, узровень падрыхтоўкі нізкі. Ды і памяшканне не адпавядае тэхнічным патрабаванням. Галоўны ж аргумент быў, што беларусы абыдучца і без сярэдняй адукацыі на роднай мове.

Несвіжчане не здаліся. Сталі дзейнічаць сумесна з клецкімі аднадумцамі. Чаму б не хаўрусаваць дзеля агульнай высакароднай справы. Не атрымалася з беларускай гімназіяй, то, магчыма, пашанцуе з адкрыццём яе ў Клецку. Асноўныя клопаты на сябе ўзяў прыхільнік беларушчыны Антон Якімовіч. Ён пачаў агітаваць за падтрымку гэтых добрых памкненняў прагрэсіўна настроеную грамадскасць. Знайшоў заступнікаў і сярод паслоў польскага Сейму. У ліку іх быў і вядомы грамадска-палітычны дзеяч, адзін з кіраўнікоў і заснавальніцаў Таварыства беларускай школы Браніслаў Тарашкевіч. Паступова справа зрушылася з месца...

Для гімназіі падшукалі адзін дом па вуліцы Нясвіжскай. Адрозна было адкрыта пяць класаў, бо захацелі прадоўжыць навучанне асобных з тых, хто дагэтуль вучыўся ў Нясвіжскай рускай гімназіі. Спачатку гэтая ўстанова афіцыйна называлася «Клецкая беларуская гімназія А. Якімовіча, тып

матэматыка-прыродазнаўчы». Дырэктарам прызначылі Рыгора Якубёнка.

Заняткі пачаліся 1 верасня 1924 года. За парты селі 58 чалавек: дзеці местачкоўцаў, сяляне з навакольных вёсак. Некаторыя са Стаўбцоўскага павета. Немаццовым давялося здымаць кватэры. Прасцей стала, калі з'явіліся інтэрнаты. Існавала гімназія на ахвяраванні і аплату вучняў. Вызваляліся ад яе выхадцы з маламаёмных сем'яў. Да ўсяго ім бясплатна выдавалі абутак і вопратку, а ў буфете раз на дзень прапапоўвалі гарачае харчаванне.

Набор павялічваўся, і хутка ў памяшканні, дзе праходзілі заняткі, стала цесна. Для гімназіі падшукалі больш прасторны будынак на вуліцы Татарскай. Для давадзення яго да ладу стварылі бацькоўскі камітэт. Ён узяў на сябе гаспадарскія клопаты. Знайшлі муляраў, сталяроў і цесляроў. Нароўні з усімі працаваў і дырэктар. Рыгор Усцінавіч аказаўся майстрам на ўсе рукі. Сам рабіў для гімназіі мэблю, клаў печы.

Падрабязна пра тое, чым жыла ўстанова, можна даведацца з артыкула крыжыцэўскага Васіля Сокала «Клецкая гімназія» (часопіс «Беларуская мінуўшчына», 1994, № 4), а таксама з яго публікацыі ў перыёдыцы. Васіль Міхайлавіч згадвае і тых, хто выкладаў тут. Прыведзеных звестак, хай сабе і кароткіх, дастаткова, каб упэўніцца, што гімназістам было з каго браць прыклад.

Сам Рыгор Якубёнак выкладаў у малодшых класах беларускую мову і літаратуру, матэматыку, Вячаслаў Арэнь — біялогію і хімію. Калегі называлі яго «хадзячая энцыклапедыя». Вячаслаў Міхайлавіч «прыгожа гутарыў па-беларуску. Дасканала валодаў польскай, рускай мовамі, латынню, старажытнаславянскай, ведаў украінскую і старажытнагрэчаскую, перакладаў падручнікі па біялогіі і хіміі на беларускую мову, ужо тады гэтым ён даказаў, што ў беларускай лексіцы ёсць дастаткова тэрмінаў, каб паспяхова выкладаць на беларускай мове любыя дысцыпліны — гістарычныя, філасофскія, юрыдычныя, матэматычныя і г. д.» [...] «авалодаў фотасправай, якой захапіў многіх гімназістаў».

Аднак усё аказалася няпроста. Каб адмовіць Рыгору Усцінавічу, польскія ўлады шукалі розныя прычыны. Маўляў, ахвотных вучыцца па-беларуску мала, а ў тых, хто гэтага жадае, узровень падрыхтоўкі нізкі. Ды і памяшканне не адпавядае тэхнічным патрабаванням. Галоўны ж аргумент быў, што беларусы абыдучца і без сярэдняй адукацыі на роднай мове.

Яшчэ колькі прозвішчаў: Чарнецкі (імя і імя па бацьку невядома, а гімназісты называлі яго «пан прафесар»), Вера Сініцына, Вера Русак, Ярэмій Драчан, Мікалай Рудакевіч, Антон Міхайлавіч Валынчак, дачка мясцовага святара Квяткоўская... Гэта тыя, хто на працу ў гімназію прыйшлі першымі. А згадалі

Рыгор Якубёнак.

іх Васілю Сокалу былыя навучэнцы. Гэтыя людзі «садзейнічалі фарміраванню нацыянальнай самасвядомасці, [...] культывавалі прынцыпы агульначалавечай маралі: гуманізм, міласэрнасць, дабрачыннасць, спагаду, сціпласць, праўдзівасць».

У гімназіі вялікая ўвага ўдзялялася і культурна-асветніцкай дзейнасці. На пасяджэннях літаратурнага гуртка абмяркоўваліся творы беларускіх пісьменнікаў, вяліся творчыя дыскусіі. Некаторыя гурткоўцы самі пісалі вершы і апавяданні. Ён змяшчалі ў сваім рукапісным часопісе «Вучнёўскі звон», пасылалі ў віленскі часопіс «Шлях моладзі».

З літгуртка вылучыўся драматычны. Сцэнічнае жыццё набывалі творы, якія ў Заходняй Беларусі карысталіся вялікай папулярнасцю: «Пісаравы імяніны» і «Суд» Уладзіслава Галубка, «Пінская шляхта» Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча, «Модны шляхцюк» Каруся Каганца, «Паўлінка» і «Раскіданае гняздо» Янкі Купалы, «Мікітаў лапаць» Міхася Чарота і іншыя. Ператворыўшыся ў літаратурна-мастацкі гурток пашырыў свае абсягі. З'явіліся хор і аркестр. Яго ўзначаліў выкладчык спеваў і музыкі Антон Валынчак, а літаратурным кіравалі Рыгор Якубёнак і Чарнецкі.

Культурна-асветніцкія мерапрыемствы ладзіліся не толькі ў гімназіі, але і ў клецкім клубе. Навучэнцы выязджалі і ў вёскі. Гэта насцярожыла польскія ўлады. Яны разумелі, што падобныя дзеянні спрыяюць росту нацыянальнай свядомасці беларусаў. Прымалі захады сарваць іх. Штосьці не дазвалялі праводзіць. Часам патрабавалі ўзгадняць загалова праграму. А то загадвалі ўключыць інсцэніроўкі на польскай мове. Ды, нягледзячы на рознага кшталту перашкоды, работа не спынялася.

Актыўна далучаліся гімназісты і да палітычнага жыцця. Некаторыя з іх, а таксама асобныя выкладчыкі, былі прыхільнікамі Беларускай сялянска-рабочніцкай грамады. Пасля яе разгрому ў красавіку 1927 года распаўсюджанне атрымалі камуністычныя ідэі. У 1928-м сфарміравалася падпольная арганізацыя, якую ўзначаліў гімназіст Іван Лойка. Аляксандр Жыткевіч стварыў гэтую ж камсамольскую. Праз год у падпольшчыкаў з'явілася новае дыханне. У Клецку перавялі 22 чалавекі з Віленскай, Навагрудскай і Радашковіцкай, выключаных за рэвалюцыйную дзейнасць.

А там, дзе свежыя павевы ветру, можна чакаць навальніцы.

Гром прагрымеў 17 лістапада 1929 года. Пры наведванні царквы, якое лічылася абавязковым, чатыры гімназісты адмовіліся цалаваць крыж і руку святару. Каб не ўгнявіць улады, Рыгор Якубёнак выключыў «антыхрыстаў» з гімназіі. Папракнуць яго за гэта прасцей. Але і зразумець можна. Разлічваў праз такое «ахвяраванне» аднавіць у гімназіі спакойнае жыццё. Атрымалася адваротнае. Навучэнцы старшых класаў пры падтрымцы камітэта камсамола аб'явілі забастоўку.

Разумеючы сур'ёзнасць сітуацыі, Рыгор Усцінавіч угаворваў бунтаўшчыкоў разысціся. Але яны не толькі не паслухаліся, але і забарыкадзіраваліся. Якубёнак выклікаў паліцыю. Ды забастоўшчыкі не спалохаліся. На патрабаванне адчыніць дзверы закрычалі: «Далоў паліцыю!», «Далоў фашысцкі ўрад!». Паліцэйскія выбілі дзверы. Уварваўшыся, наставілі на гімназістаў пісталеты. І тут хтосьці з іх пажартаваў: «Паліцыя! Здаць зброю!»

Жарт скончыўся блага. Бунтаўшчыкоў даставілі ў пастарунак. А ў 11 гадзін ночы да іх прывезлі яшчэ дзевяць чалавек, арыштаваных на кватэрах. Справа прыняла сур'ёзны абарот. Выключылі з гімназіі 22 чалавекі, а супраць чатырох узбудзілі крымінальную справу.

Бунт клецкіх гімназістаў меў шырокі рэзананс. Прагрэсіўная грамадскасць, а ў першую чаргу гэта былі тыя, для каго беларуская справа з'яўлася галоўнай справай жыцця, абуралася дзеяннямі ўладаў. Аднак заступніцтва нічога не дало. Высвятленне, хто яшчэ меў дачыненне да забастоўкі, працягвалася. Вынік — чарговая партыя арыштаваных. Гэтым разам больш чым сорак гімназістаў.

Многія не сумняваліся, што строга, з якой улады ставіліся да гэтага, мела пад сабой і палітычную аснову. Знайшлася прычына паставіць на месца і іншых прыхільнікаў беларушчыны. 20 снежня 1932 года, паводле рашэння Навагрудскага акруговага суда, 12 чалавек атрымалі ад двух да пяці гадоў турмы. На пяць гадоў яны пазбаўляліся грамадзянскіх і палітычных правоў. Мусілі аплаціць судовыя выдаткі. У тым жа годзе прайшлі яшчэ два судовыя працэсы: асудзілі дзевяць чалавек.

Што ў польскага ўрада да Клецкай беларускай гімназіі было асаблівае стаўленне, сведчыць наступны факт: закрылі дэкрэтам прэзідэнта Польшчы Юзафа Пілсудскага. Рыгор Якубёнак ездзіў да яго, прасіў адмяніць рашэнне. Прапанавалі на базе беларускай гімназіі стварыць польскую. Дарэчы, тры судовыя працэсы праходзілі пасля яе закрыцця.

Маёмасць, што засталася, Рыгор Усцінавіч прадаў мясцовым школам. Атрыманыя грошы пералічыў на рахунак Таварыства беларускай школы. А кнігі з бібліятэкі гімназіі, наглядныя дапаможнікі перадаў Віленскай беларускай гімназіі.

Вярнуўся ў Залесінкі, жыў у брата. Неаднаразова запрашалі працаваць у мясцовай пачатковай школе, але адмовіўся, бо яна была не беларускамоўнай: «Я на палякаў працаваць не буду». Сур'ёзна заняўся пчалярствам. Па-ранейшаму любіў сталярыць. Настаўнічаць згадзіўся толькі пры савецкай уладзе. На жаль, працаваў нядоўга. На працу хадзіў за сем кіламетраў у суседнюю вёску. Па версіі Васіля Сокала, у 1940 годзе памёр па дарозе.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Прэрагатыва сучаснікаў

Аповесці, апавяданні, а таксама адметныя «Запіскі на хаду» — тое, што прапаноўвае пісьменнік, публіцыст, крытык Алесь Бадак у новым зборніку «Ідэальны чытач», які выйшаў сёлета ў Выдавецкім доме «Звязда». Адзначаецца, што пераважная большасць твораў у розныя гады друкавалася на старонках айчынных і замежных перыядычных выданняў і вядома чытачу, таму паспрабуем звярнуцца да асноўных момантаў, якія хваляюць аўтара, засяроджанага на тэмах пісьменніцтва і чытання.

Дзвюм галоўным пазіцыям зборніка — ідэальнаму і геніяльнаму — прысвечаны найперш творы «Ідэальны чытач» і «Дождж ліў як з вядра» адпаведна. У першым апавядальнік разважае пра паняцце ідэальнага чытача і не сумняваецца ў яго існаванні, кажучы, што пераважная большасць пісьменнікаў мараць пра свайго масавага чытача, і толькі нямногія пра ідэальнага, цудоўна разумеючы, што ідэальных (гэта значыць таленавітых) не нашмат больш, чым таленавітых пісьменнікаў. Параўнанні ідэальнага чытання з сапраўдным каханнем, а бяздумнага — з магчымасцю пазбавіцца ад дробных купюр, што абцяжарваюць кашалёк і вымушаюць купляць зусім не патрэбныя рэчы, паказваюць героя паэтам, схільным да супрацьпастаўлення духоўнага і матэрыяльнага, высокага і нізкага. Расказваць, хто ж для яго сапраўдны ідэальны суразмоўца, было б несумленна для простага патэнцыяльнага, але высновы здольны здзівіць. А гэта добры шлях да дыялогу.

У другім апавяданні Алесь Бадак галоўным чынам ставіць адно пытанне і амаль адразу дае на яго адказ. Ці могуць людзі пазнаць генія сярод сваіх сучаснікаў? Не: «назваць імя генія — гэта прэрагатыва нашчадкаў, а не сучаснікаў». Да таго ж аўтар у асобе свайго героя, пісьменніка з Беларусі, які прыехаў на кніжную выстаўку ў Маскву, безумоўна, выносіць прысуд чытачу: геніі яму непатрэбны, бо яны чужыя ў гэтым свеце, поўным цынзму, пошласці і распусці. Персанаж апавядання разважае толькі пра сучасныя стасункі

творцы і «спажываўца» літаратуры, за якімі даводзіцца назіраць. Аднак не абагульняе і не робіць высновы, напрыклад, пра тое, ці можа і ці мог у мінулым геній быць зразуметы нават тымі, для каго зоркі масавай культуры не з'яўляюцца героямі і не варты іх увагі. Пра тое, наколькі неабходна так званым геніям прызнанне і што з гэтым самым прызнаннем рабілі аўтары сапраўдных шэдэўраў: у літаратуры (дарэчы, у творы згадваюцца імёны рускіх пісьменнікаў, а за абсалют бярэцца Леў Талстой, разважанні пра якога часта розняцца, чым выклікаюць яшчэ большую цікавасць і да аўтараў разваг, і да самога класіка), музыцы, кіно, жывапісе...

Аднак размова ў творы ідзе збольшага пра чытача, «геніяльнага суаўтара» і «злога генія літаратуры», ад якога таксама залежыць, што і ў якой колькасці будзе з'яўляцца на паліцах кніжных крам. Герой апавядання «Дождж ліў як з вядра» непахісны ва ўпэўненасці ў нізкіх інтарэсах сучаснай аўдыторыі, і самае страшнае для яго, «калі заўтра з'явіцца геній пароку, які апяе і ўславіць усё тое, што сёння пакуль лічыцца злом, і ўсе будуць ведаць яго імя, і ўсе стануць яму пакланяцца». Гучыць жудасна, і хочацца працягну гэтай пафаснай прамовы пісьменніка перад чужымі чытачамі, прыкладаў, нетрывіяльных спосабаў выйсця з прадбачанай катастрофы, аднак на гэтым моманце філасофскія развагі героя спыняюцца.

Асобная тэма, што хвалюе аўтара, — стасункі з жанчынай, якой, па меркаванні героя апавядання «Ідэальны чытач», гаварыць трэба тое, што яна хоча пачуць. Аднак найбольшую цікавасць у гэтым кірунку выклікае апавяданне «Інструкцыя па спакушэнні замужніх жанчын», структурна выразнае, смелае і пачуццёвае. Яно не можа не прывабліваць дзякуючы іншаму тыпу героя, крыху адрознага ад даволі статэчнага і ў пэўным сэнсе бляклага ў папярэдніх

творах. Тут чытача ўзрушае і спрэчная статыстыка («Кожная з пераважнай большасці жанчын хоць раз у жыцці здраджвала свайму мужу, а значыць здрада — гэта тое, што закладзена ў ёй самой прыродай»), і псіхалізм у апісанні жанчыны, якая здраджвае («...яна сем разоў падумае, перш чым кардынальным чынам памяняць сваё жыццё ці, папросту кажучы, развесціся, і на сёмы раз ёй стане ад гэтых думак так страшна, што, калі яе выпадковы раман нарэшце скончыцца, яна адчуе палёжку»), і прэтэнцыёзнасць некаторых фармулёвак («Адзінота — пакута, калі пакідаюць цябе. Калі пакідаеш ты — яна асалода з лімонным прымешкам шкадавання, якая з часам пераходзіць у супакаенне»). Аднак уся гэтая гульня са стэрэатыпамі разбураецца нечаканым фіналам, трагічнай развязкай, калі ў выніку пісьменнік, той, хто, здаецца, павінен абдумваць кожнае слова, якое трапіць у публічную прастору, вымушаны адчуваць сваю віну за яго. Пытанне адказнасці за сказанае апошнім часам пераглядаецца, і ці знойдуцца дакладныя схемы і правілы дзеяння для людзей, якія працуюць з іміджам, вобразам у медыя, рэкламай, у рэшце рэшт?

На працягу чытання зборніка было вельмі складана аддзяліць асобу аўтара ад яго персанажаў. Пэўныя драбніцы, згадкі, прыклады блыталі і перашкаджалі скласці ва ўяўленні вобраз таго ці іншага героя з пэўнымі рысамі характару, звычкамі і схільнасцямі. Магчыма, Алесь Бадак ставіў сабе гэта за мэту і наўмысна завяршыў зборнік «Ідэальны чытач» даволі дакладнымі ў датах і асобах «Запіскамі на хаду», дзе расказаў шмат пра сваю творчую біяграфію і погляды на жыццё, творчасць. Няхай запіскі друкаваліся ў тым ліку ў кнізе «Развітанне з вечнасцю» (2019), ідэальны чытач Алеся Бадака будзе ўдзячны за іх уключэнне ў змест новага зборніка.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Экзістэнцыяльная вандроўка для любога ўзросту

Літаратура — гэта тэксты. А з тэкстамі што трэба рабіць? Чытаць!

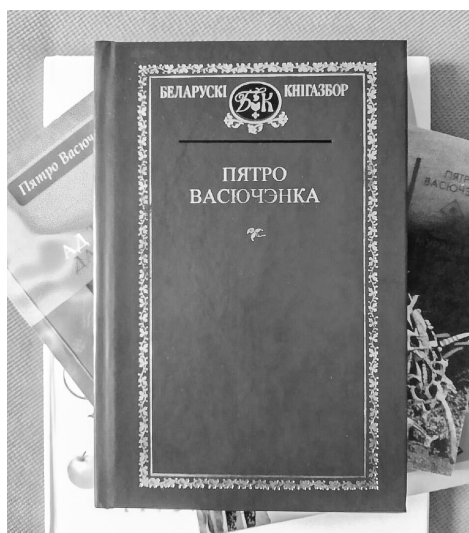
Пятро Васючэнка

Трымаць у руках новую кнігу любімага пісьменніка заўжды радасна. Але гэтым разам нельга адкараскацца ад пачуцця смутку, калі, гартаючы пахкія ад друкарскай фарбы старонкі, згадваеш, што аўтара ўжо няма побач з намі — свядомасць усё яшчэ адмаўляецца гэта прымаць.

Гаворка пра кнігу «Пятро Васючэнка. Выбраныя творы», якая сёлета пабачыла свет у серыі «Беларускі кнігазбор».

Шмат хто зможа назваць Пятра Васючэнка настаўнікам і ў фігуральным, і ў літаральным сэнсе, бо менавіта праз яго творчую выкладчыцкую дзейнасць і змаглі адкрыць для сябе свет беларускай літаратуры. Кожны ў свой час: хтосьці — у студэнцкай аўдыторыі, хтосьці — зусім малы. Для кожнага ўзросту ў яго былі свае казкі, праз якія даносіў важныя для сябе і ўяўнага суразмоўцы думкі.

Распачынаюцца «Выбраныя творы» апавяданнямі з першай кнігі пісьменніка «Белы мурашнік», але апавяданнямі іх можна назваць толькі з пэўнай доляй умоўнасці. Гэта, хутчэй, прыпавесці, выкананыя ў рэчышчы беларускага магічнага рэалізму, дзе паўсядзёнасць і побытавыя рэаліі пераплятаюцца з міфалогіяй і чараўніцтвам. Зварот да традыцый

ў звязку з постмадэрновымі прыёмамі, іронія і лексіка стануць адметнасцямі мастацкай прозы пісьменніка і надалей.

Аўтар — выкшталцон стваральнік шматслойных твораў, і пераканацца ў гэтым проста: пачытайце дзецім прыгоды паноў-недарэк Кубліцкага і Заблоскага, дзе, акрамя смешных абсурдысцкіх момантаў, заўважыце, што падспудна праз пыскі смех ды парадоксы Васючэнка звяртаецца да сутнасных беларускіх праблем альбо пытанняў экалогіі, якія яго вельмі хвалявалі. І ўсё гэта далікатна, ненавязліва, як, здаецца, умеў толькі Пятро Васючэнка.

Тое ж можна сказаць і пра раман-бурлеск (па ўласным вызначэнні аўтара)

«Дванаццаць подзвігаў Геракла». Знакамітыя гісторыі пра антычнага героя, пераствораныя ў адмысловай манеры Пятра Васючэнка. Захапляльны сюжэт «подзвігаў» тут працяглы шчыльным, ледзь не гамлетаўскім, экзістэнцыяльным пошукам. Для асобы, якая толькі фарміруецца, такі твор можа стаць добрай дапамогай.

Аднойчы давалося прысутнічаць у бібліятэцы пры заказе гэтай кнігі хлопчыкам гадоў 12–13. На пытанне супрацоўніцы, ці трэба яму выданне для ўрока, адказаў адмоўна. Кніжку чытаў сябра, а ён пазычыў і паспеў прачытаць толькі некалькі частак, таму завітаў у бібліятэку, каб заказаць яе і дачытаць — паглядзець, чым скончыцца справа. Гэтая гісторыя чамусьці вельмі мяне натхніла, бо пры ўсёй сваёй будзённасці для нашага часу гучыць амаль фантастычна.

Творчы наробак Пятра Васючэнка выглядае досыць разнастайным. Будучы даведчаным спецыялістам па беларускай і сусветнай драматургіі, ён і сам звяртаўся да напісання п'ес, якія з поспехам ішлі на тэатральных сцэнах і гучалі на беларускім радыё. У кнізе прадстаўлены дзве п'есы: «Прысуд адкладваецца (Пясочны гадзіннік)» і «Паэт і дзяўчына» («Быў гэта толькі сумны сон...»).

Для таго, каб апярыраваць сюжэтам і аллюзіямі, як гэта прынята ў постмадэрновых аўтараў, патрэбны добры падмурак. Пераканацца ў гэта грунтоўнасці ведаў Пятра Васючэнка і сур'ёзнасці

падыходу да справы дапаможа раздзел «Літаратуразнаўства», дзе надрукавана праца «Ад тэксту да хранатопы». Няхай вас не палохае назва, бо і ў сваіх літаратуразнаўчых работах Васючэнка застаецца верным сабе — яго парадасальныя, на першы погляд, думкі (але вельмі арыгінальныя і неардынарныя, калі зазірнуць у сутнасць) і трапныя фармулёўкі ператвараюць «навуку» ў захапляльнае падарожжа. Нават тут ён знаходзіць спосаб абысціся без залішняй дыдактыкі і прымусу.

Пазбаўлены комплексу месцічковасці, Пятро Васючэнка ў сваіх доследах лёгка рухаўся ад прыватных назіранняў да абагульненняў, праз перакрывацтва і паралелі ў творчасці вядомых замежных аўтараў і беларускіх пісьменнікаў паказваў арганічнае месца беларускай літаратуры ў сусветным літаратурным працэсе.

Уступны артыкул да кнігі падрыхтавала Ірына Бурдзялёва, а завяршаюць выданне ўспаміны, напісаныя жонкай пісьменніка Нінай Здановіч і яго сябрам Ляонам Баршчэўскім.

Кожнаму чалавеку патрэбны настаўнік. Калі вам з нейкай прычыны не па-шчасціла напаткаць яго, то звярніцеся да кнігі «Пятро Васючэнка. Выбраныя творы» — можа, гэта якраз тое, што вы шукалі. Адкрыце для сябе цікавага, удумлівага і разам з тым смяшлівага ды іранічнага апавядальніка, які праз свае творы вучыць любіць літаратуру, паважаць чужое і шанаваць сваё.

Міхал БАРАНОЎСКІ

Віктар КУНЦЭВІЧ

Восеньскія матывы

Пані восень
Яшчэ не плача
І не галосіць.
Зялёна-жоўтую
Хустку носіць.
Акалічнасці такія
Не азначаюць,
Што рукі яе
Шчасліва
І радасна
Дні гартаюць.
Здаецца,
Што яна святкуе,
Насамрэч,
Пані восень смуткуе.

Насамрэч,
Пані восень,
Як блазан Восін,
Нясешына вулкай ідзе,
Бо ёй прытулак
Усюды і нідзе.
А часам яна
Штосьці шукае,
Ціха ўсміхаецца і спявае...
І людзям здаецца,
Што восені гэтай
Лёгка жывеца.
А яшчэ вядома,
Што пані восень
Аддае, а не просіць.
А калі напросіць сама,
То яна ўжо не восень,
А зіма.

У кніжках ёсць уводзіны,
Прадмовы, тлумачэнні...
А як тваіх паводзінаў
Мне разгадаць значэнне?
Ты кажаш: «Не спяшайся,
Гартай мяне як кніжку.
Удумліва ўчытайся
І май цярпення крышку...»
А восень жа цяпрліўца
Напевам забаўляе.
«Жадаеш стаць шчаслівым?» —
Жартуючы, пытае.

Увосень коўзкія дарогі,
І погляд раніцы — слязлівы,

Ды ён без скурхі,
без трывогі,
Бо выгляд твой такі шчаслівы!
З табой не маем парасонаў
Ні ад дажджу, ні ад паглядаў...
І пад разлапістай сасонкай
Счакала нас прызнанняў радасць.

Асенняя глыбіня

Восень, вабіш глыбінёй,
Позірк фарбамі чаруеш.
Іду следам за табой —
І нам гэта імпануе.

Восень, тваю глыбіню
Бачыў у вачах жанчыны —
Не знайшоў у іх агню,
Ды не ты таму прычына...

У асенняй глыбіні
Вельмі лёгка думкі гушкаць.
Восень, усміхніся мне,
Перш чым знікнуць
белай птушкай.

Глянеш — гайдаецца
На вершалінах дрэў,
Мне падаецца, што ён
Спавядаецца, каецца
За свой раз'ятраны гнеў.
Сарваны з даху,
Шыфер валяецца,
Завіс паламаны сук,

Электраправад канцамі
Матляецца.
Скрыпіць нейкі дзіўны гук...
Працэс жыцця

не спыняецца:
Збіраюць людзі ламачча
І вецце...
Ды пройдзе час,
Зноў разгуляецца,
За шуміць ашалелы вецер.
Чаму яго гнеў разгараецца,
Што ён можа біць,

крышыць,
Ламаць?
Такое чаму адбываецца? —
Зірнуў я на дрэвы,
А ветру няма...

Я — восені лісток,
Што ўзляцеў над краем:
У жылах кроў і ток,
А з цела моц знікае.
Восень глядзіць здалёк,
Сад фарбамі кранае.
Жаўтлявы матылёк
У промнях сонца грае.
І не маркоціцца — ані,
Што восень залатая
У сонечным астаннім дні
Надзей яму не пакідае.
Я матылька не разумею,
І на душы маёй маркота:
Так, маю пэўную надзею,
Ды ведаю, што будзе потым.
Я — восені лісток...

Галіна РАГАВАЯ

Вераснёўскае

Верасень

Палова верасня —
узмежак
Між спёкай і пахаладаннем,
Між ласкай сонечных усмешак
І стынню замаразкаў ранніх,
Што не мінаюць
часам кветнік,
Але праходзяць недзе краем
І разнаквецце фарбаў летніх
Пакуль патроху адбіраюць.
Яшчэ ў барвовыя сарочкі
Не апранула восень дрэвы,
Але асобныя лісточкі
Пазалаціла на сугрэвах.
Сціхае птушак шматгалоссе,
І дол не так ужо сагрэты.
Ці ранак свой святкуе восень?
Ці наступае вечар лета?

Светлая восень

Промнікі ў сонейка косіць
Восень пакрышку, крадком.
Верасень. Ранняя восень
З сонейкам і халадком.
Холад за плечы абдыме,
Ды не застудзіць яшчэ.
Сонейка ўранку бы ў дыме,
Можа, таму й не пячэ,
А сагравае лагодна,
Цёпленькай гладзіць рукой.
Дрэў засынаючых водар...
Светлы і чысты спакой...
Вокам няўзнак занатую
Ліст, што на сцежцы ляжыць.
Восень сваю залатую
Гэтак бы светла пражыць.

Равесніку

Узростам ні з кім не мерайся,
Не трэба лічыць гадоў.
Пакуль яшчэ толькі верасень
З багаццем яго пладоў.

Няхай ты ў вясну не вернешся,
Салатавы флёр лясоў,
Але яшчэ толькі верасень
Са спелай яго красой,
Дзе свеціць прамень напоўніцу
Над горадам і сялом.
Хай сэрца тваё напоўніцца
Вось гэтакім жа святлом —
Не палкім, але прыветлівым.
На восеньскай паласе
Даспеліўшы скарбы летнія,
Іх верасень нам нясе.

Замкнуў у юнацтва дзверы ўсе
Імклівага часу ход.
Але яшчэ толькі верасень —
Збіральнік зямных даброт.

Дзмітрый КРАСКОЎСКІ

Беларусь

Такіх красот не бачыў больш нідзе —
Не раз за морам быў і за гарамі:
Два лебедзі ў люстэркавай вадзе,
Магутны лес з пушчанскімі барамі.

Такіх празрыстых больш няма крыніц,
Такіх рачулак і азёр, як неба,
Палянаў журавінаў і суніц,
І залацістых ніў, дзе мора хлеба.

І не бяда, што пальмаў тут няма,
Што вадаспад з рачулкаю не дружыць...
Тут прыгажосць! Таму і нездарма
Над Беларуссю белы бусел кружыць.

Запаліце свечку

Запаліце свечку за салдат,
Хто забіты быў у час разведкі.

Шмат гадоў чакалі іх назад,
На магілы не ўскладалі кветкі.

Запаліце свечку і за тых,
Чый узвод ці батальён загінуў:
Фронт пайшоў, не пахаваўшы іх,
Безыменных, на зямлі пакінуў.

Запаліце свечку за таго,
Хто ў палон патрапіў выпадкова...
Засталася дома без яго
Да дзвярэй прыбітая падкова.

Запаліце свечку — гэта Знак
Для салдат, у Вечнасці хто згінуў,
Бо яна салдатам як маяк...
Кожны з іх для нас жыццё пакінуў.

Пакаянне

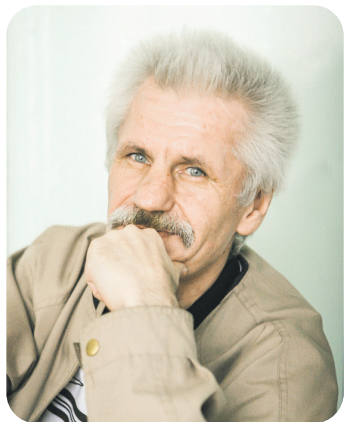
Ён ішоў праз поле ад дарогі:
Снег па пояс і няма слядоў...
Вочы пот заслаў,
балелі ногі —
Ён ішоў дамоў праз шмат гадоў.

Так даўно не быў у роднай хаце:
Ленаваўся з'ездзіць —
што таіць...
Бацькі ўжо даўно няма і маці,
Толькі хата, вунь, яшчэ стаіць.

Сэрца ў скроні стукала як молат,
Але ў думках: «Ды такой бяды»...
Не зважаў на снег і люты холад,
Бо ішоў да хаты праз гады.

І, нібы ў дзяцінстве, вінаваты,
Каб не пакараны быў хаця,
Ён прысеў на лаўку каля хаты
І заплакаў, ціха, як дзіця...

Вітаўт ЧАРОПКА

Яна была не для мяне. Не для мяне была яна. Прыйшла адкуль? Прыйшла, не ведаю, адкуль. Спытала: «Як вы ставіцеся да кахання?» А так: кахаю, бо так хачу і не хачу, бо не кахаю. Вось так! Хачу — кахаю, а не хачу — не кахаю. У вачох яе надзея ўсміхнулася, бо надзею відаць па вачох. Надзея гэтая вызначыла меру і магчымасць, як здрада стала гэтая надзея. Тая здрада, што мяне зачаравала, каханне сваё прапанавала і каханне прамяняла на сябе, каб разлучыць мяне з самім сабою, раз і назаўсёды разлучыць цябе са мною. Разлюбі, калі забудзеш той ласкі вабнасць, вабнай ласкі сон не разбудзі. Там няма спакою і шчасця. Там ты будзеш не для мяне, для цябе я буду.

Апошняя шчаслівае імгненне — яно не забытае, не прапітае. Яно не належыць мне, як я сам не належу сабе. З кожным сумным днём безнадзейна пераконваюся, што, сапраўды, яно апошняе шчаслівае імгненне. Толькі ўначы, калі слухаю мелодыю соннай цішы, яно вяртаецца, як вяртаецца памяць на кругі свае, вяртаецца ўспамінам.

Каханне — як успышка, за якой нічога не відно. З невідущай шорай на вачох шукалі мы адно аднаго. Сэрца падказвала нам шлях адно да аднаго, а мы не бачылі яго. Лёс — дабрадзей, як праваднік развёў нас па розных баках без права на сустрэчу.

І вось праз колькі гадоў расстання прыснілася, што я цалуюся з ёй, маёй каханай. У далёкую маю маладосць пайшла яна ад мяне і вось на сталасці гадоў вярнулася такая ж юна-чароўная ў дзёвым сваім харакце. Ніколі не адчуваў я такой асалоды ад пацалунка пяшчотна-жарснага, як цяпер у сне. Нашыя самгледы ад прагі чакання вусны наталіліся пачуццямі. Як было радасна на сэрцы, як было соладка на душы тады! Я не расчараваўся, калі прачнуўся, бо адчуваў сябе шчаслівым. Мы зноў разам, хоць не на яве, а ў сне мы адшукалі сябе і ашукалі зламисную змову лёсу.

Ну нічога сабе — як ляціць у процьму час. Здавалася, нядаўна, здавалася, ледзь не ўчора, прыснілася мне, што цалаваўся з каханай у вечным мінулым. А вось, нагадаўшы той сон, здзівіўся: мінула аж пяць гадоў. Мінула як адно імгненне, асветленае сонечным яе пацалункам.

У старасці людзі не слухаюць музыку і не бягуць па романтичных шляхах...

Яны састарыліся душой і клопоцяцца пра выхаванне ўнукаў, калі яны ёсць, а, калі няма, дык проста жывуць абы дажыць да наканавага бясконцага нябыту.

А ў нябыце не бачаць кахання і, як вечныя дзеці, спадзяюцца на бацькоўскі дом, вярнуцца пад ласкавыя крылы бацькоў. Але як да гэтага выраю даляцець, калі знясіленыя рукі бездапаможна падаюць ніцма? Не ўзняўшыся ў нябёсы, пустое паветра рассякаюць у эфемернай прасторы бясконцай пустэчы. Але нашы крылатыя душы даляцяць да апошніх межаў сусвету і абляцяць яго арбіту, напайняючы пульсаваннем зор найлепшым дарам Зямлі — пяшчотным каханнем нашых крохкіх малечых сэрцаў. І гады тут не ўладны нешта ў нас перайначыць, змяніць фізіялогію пачуццяў, бо музыка жыве ў нашых сэрцах, а душа па-ранейшаму можа спаваць. Жывём, каб у фантомы сусветаў прыўнесці кропельку сонечнага цяпла сваіх светлых пачуццяў — тое, што захавалі ад ліхадзеяў і зладзеяў, не прадалі за дабрабыт

Настальгія па каханні

Апавяданне

і не выкінулі на сметніцу. І нават не пужае адзінота неабсяжных прастораў, як пужае на горкай юдолі цесната людскіх крокаў. Не трэба нешта казаць, каб цябе зразумелі, і нешта шукаць, і нечага чакаць, калі час не чакае. Усё-ўсё ўжо там, у былым, дзе адкахалі, перапакутавалі, перажылі. Стужку часу не адматаць назад да шчаслівага імгнення, бо дзесьці яе заела з-за нашай бесклапотнай памылкі, пра якую мы даўно і забылі. Мы проста падымемся ў сусвет, каб зорным маячыкам свяціць у цемры.

І праз гады ён кахаў яе, сваю незабыўную дзяўчыну, пялёстачак з красак жыцця. Не даставала ў яго сіл разлюбіць яе. Насуперак прававеранай завяздэнцы: былых каханых не ўспамінаюць, а проста забываюць, як часовае ачмурэньне, каб не ныла разбітае сэрца. Ён яе не забыўся. Не было дня пасля доўгай, як вечнасць, іх разлукі, каб ён не ўспомніў пра яе. Нібыта пужалася яна яго дзікунскай страсці, яго п'янага парыву да яе анямелага цела. Гэта было не каханне — гэта было паглынненне яе красы, наталенне галоднага сэрца каханнем. Ён не ўмеў пяшчотна кахаць, а валодаў ёй, як варвар-заваёўнік — груба і дзіка! Яна вырвалася з яго любоўнай няволі.

матылька з крохкімі празрыстымі крыльцамі. Знерухомела на хісткіх вясёлкавых фарбах экрана, нібыта расчулілася ад мелодый маладосці. Флюідамі пяшчоты клікала яе душа душу свайго першага мужчыны, ад якога так легкаважжа, падхопленая маладымі парывамі, уляцела ў край сваіх мар. Клікала яго паніклую душу, а яна не магла вырвацца з яго грудей, яна змарнела ад бясконцага тужлівага чакання гэтай фатальнай сустрэчы.

Час не вылечвае любоўную рану. Расстрачанае каханне пакутным вянцом крываціцы сэрца. Баліць сэрца, і ные ад яе душа. Гэтак сэрца крывацічыць слязьмі. Гэтак плачуць адхінутыя мужчыны...

Душэўны парыў прымусяў яго зірнуць на святло манітора, на якім сядзеў маленькі матылёк. «Букашка». І хацеў было прышлупнуць яе і так зрабіў бы, каб яго душа хвалююча не затрымцела, ён апусціў руку. І тады ён усё зразумеў, не, адчуў, а можа, і прыдумаў сабе: яна кліча яго, яна хоча быць з ім. На гэты раз назаўжды ўдвая без расстанняў, без смугі і адзіноты, без боязі і крыўды, а з радасцю і святлом, пяшчотай і шчаснасцю. Ён закрыў вочы, але адчуваў не юнацкую радасць моцных крылаў, на якіх некалі ляцеў на сустрэчы з каханай, а горкую крыўду за прададзенае пачуццё.

Фота з сайта proza.ru.

Усе гэтыя гады ён пазбягаў сустрэчы з ёй, каб не бачыць згасанне яе святла, яе маладосці павольнае кананне. У яго памяці яна заставалася ўсё той жа прамыністай дзяўчынкай у лёгкай сукенцы з аголенымі крыламі рук і загарэлым шоўкам каленак, якія так яму праглася пацалаваць — як прыпасці самалёты вуснамі да жывой прахалоды вады. У начной настальгіі па каханай бачылася яму празрыстае ззянне яе лазурывавых вачэй і ціхая ўсмішка ў куточках яе недасягальных вуснаў, і мілыя скібікі рысак, што разбегліся ад яе носіка, і сонечныя вясноўкі, што залацістым россыпам ляжалі на яе твары, ільняны вэлюм валасоў на яе пяшчотных плячах, і рух яе лёгкіх паваяў, і трывожны подых грудзей.

Ратуючыся ад смуты адзіноты, ён па начах слухаў музыку іх маладосці, адчуваючы яе ўваскрэслую аўру ў гуках любімых мелодый. Тады ён быў з ёй, і ніхто не мог парушыць іх аднавання. І аднойчы яе чуйная душа адгукнулася на трапяткі голас яго сумнай душы і выпырхнула ў бязмежнасць сусвету, каб зноў сустрэцца з тым, хто захаваў яе юнацтва, яе неўвядальнае характава і пяшчотнае зачараванне. Яе душа радасна ляцела на агеньчык яго ваценца і праз адчыненую фортку апынулася ў такім знаёмым і ўжо незнаёмым пакоі іх сустрэч, месцы іх маладосці, стомлена прытулілася на святле камп'ютарнага экрана. Яна была ў выглядзе аднадзённага

Відавочна, яна не прагадала, выбраўшы не яго. У параўнанні з яе мужам — прэзентабельным айцом сямейства і такім па жыцці малайцом — ён выглядае нікчэмна і ўбога. Сапраўды, сямейнага жыцця не творца і не збіральнік памыльных даброт. У яе вачох па шкале вартасці ён варты жалю бядак. І цяпер, калі ўсё добра так у яе, яна можа прызнацца, што жыццё ўдалося і яна не згінула ў нэндзе, прамяняўшы яго на больш вартага, такога перспектывага аж да Парыжа напасткі. Невядома, ці шкадуе сваю светлую маладосць, калі па левіцах гадзін, як па снах, страказой пырхала ад радасці да радасці. Кружылася галава, і можна было не задумвацца пра лёс, бо нехта яго ўладзіць, калі хацелася ласкі і падману, хоць якога, абы толькі яскравага, што яе чакае шчасная будучыня і нават чужыя пацалункі не замуцяць яго святло.

Ён памятаў яе маладой, ён не бачыў яе іншай. Яна па-ранейшаму яшчэ такая маладая, яшчэ наіўным пачуццём свецяцца яе мілыя вочы, і ляпнуць глупства не грэх, бо з яе можна прыкалоцца — усё апраўдвае маладосць. А ён валодае маленькім імгненнем яе маладосці і ведае, адчувае чуйным сэрцам: яна хоча туды вярнуцца, пачуць яго голас і ўбачыць яго закаханы погляд, адчуць сябе маладой і жаданай, усядымі сілу сваёй прыгажосці і ўладу над мужчынам, па праве якой яна можа мілаваць ці караць.

Адчуць сябе хутканогай і аблашчанай каханнем. Тое, што ёй не дасягальна ні за якія дары, тое, што ніхто ёй не дасць. Ніхто, апроч яго — жабрака. Тое, што ён збырог назаўжды — яе маладосці чароўнасць. Імгненне, якое ён злавіў сэрцам!

Ёй можа здавацца, што жыццё ўдалося ва ўсіх яго праявах з пункту гледжання агульнага быцця, але існых таямніц яго яна не знайшла. Шкада, што дзесьці згубіліся яе паэтычныя словы і занябаныя разлікамі за дабрабыт яе паэтычны лёс — яе Боскае прызначэнне. Ніхто не заўважыў гэтай непрыкметнай страты, і толькі яму шкада, што не пачуе яе голасу, напоўненага светлымі словамі, як сонечным золатам паветра, не адгукнецца ён у душы сакральным наканавааннем. Так шкада...

І гэта не яна пайшла ад яго, гэта ён адпусціў яе, высакародна, як належыць мужчыне, адпусціў на волю яе выбару. Адпусціў, як адпускаюць птушку з сілкоў — ляці. Але яе палёт, як у курыцы, закончыўся на тлустай навознай кучы, куды яе завабіў сыты клёкат пеўніка. Кожнаму свае палёт і мэта дасягнення. Цяпер яны ў розных прасторах: ён у свеце, што стварыў для сябе, а яна ў свеце, што стварылі для яе. Яны ў розных паралельных свегах, адкуль не дасягнуць адно аднаго. Цяпер яны незразумелыя адно аднаму, цяпер яны назаўжды чужыя, сапраўды, два выпадковыя чалавекі, якім даравання няма на новую сустрэчу. А РАПТАМ...

Калі небудзь і як-небудзь, можа, выпадкова нарэшце сустрэнуцца яны на розных жыцця. Яна таропка здыме шлюбныя пярсцёнак, каб не раздражняць яго, і вымавіць, як ні бывала: «Прывітанне! Ну вось і ты». Так, ён! Якая сустрэча! Нечаканая і недарэчная, невядома якая. Іх сівыя зморшчыны на тварах і бляклае святло ў стомленых вачах падкажа, што яны рассталіся не ўчора, а цэлае жыццё пралетела паміж імі, у кожнага сваё. І чаго тады гадаць, як яно магло атрымацца іначай, а атрымалася так, як атрымалася, і не стала іх агульным лёсам. Кожны варты свайго выбару, і ні ў якім разе не памылка, і няма чаго шкадаваць. Яны цяпер самі па сабе, нават успаміны іх не могуць аб'яднаць. Яна ўжо стала кабетай. І падумае ён, што з ёй зрабіла жыццё, чаму так стаміла яе і куды падзелася тое мілае дзяўчо, па якім трызніла яго сэрца? А яна, пэўна, будзе думаць так: як сагнуў яго гады — дзед з дэмбэльскім квітком у рай. Дык калі і сустрэнуцца, можа, выпадкова, пройдуць, адводзячы позірк ўбок, як чужыя людзі, з горкім расчараваннем у сэрцы. І ўсё ж крадком азірнуцца ўслед адно аднаму, каб расстацца ўжо назаўжды.

Толькі вось куды падзець хваляванні ў душы? Там, у мінулым, застаецца маладымі, там спазналі каханне, там мы назаўжды адно для аднаго — адзіныя і каханні!

Кожны расплачваецца за загубленае імгненне кахання, за сваё мімалётнае асяляленне. Мы ператворымся ў старых і будзем смярдзець нафталінам, і будзем успамінаць, як аднойчы пакахалі абыкаго, як показку таго, што мы таксама рабілі памылкі, прыняўшы сябе маладых за вартых быць каханымі, хоць нас трэба было гнаць самай жорсткай мятлой з райскага Эдэма, пазбавіць зроку, каб не бачыць адно аднаго, пазбавіць слыху, каб не чулі сваіх галасоў, вырваць сэрцы, каб разарваць назаўжды ніці нашага лёсу, нарэшце, увогуле не нарадзіцца, бо нельга жыць без кахання, калі мы не вартыя яго. Што ж, прыем наканаванасць, калі яшчэ мы жывём і пражывём неяк так, як навучыліся жыць, апраўдваючыся каханнем. І як там ні было, як ні складалася, але заўсёды да апошняга свайго ўсведамлення нас будзе злучаць узаемная настальгія па каханні.

Цэнтр прыцягнення славянскіх літаратараў

Тры дні на Гомельшчыне маштабна, але з выкананнем усіх пандэмічных абмежаванняў, вірвала творчасць. Майстры слова Беларусі, Расіі і Украіны ўдзельнічалі адразу ў двух узаемадапаўняльных творчых форумах, прымеркаваных да Дня народнага адзінства. Гэта XVI Міжнародны фестываль-свята «Славянскія літаратурныя дажынкi» і III рэгіянальны фестываль літаратуры, культуры, мастацтва і народных традыцый «На зямлі Кірылы Тураўскага».

Старт марафону творчых мерапрыемстваў быў дадзены ў палацы Румянцавых і Паскевічаў, дзе ў зале ўрачыстых прыёмаў сабраліся разам творчая інтэлігенцыя, кіраўніцтва вобласці і госці — пісьменнікі з Расіі і Украіны.

На цырымоніі ўручэння дзявятай па ліку абласной літаратурнай прэміі імя Кірылы Тураўскага старшыня Гомельскага аблвыканкама Генадзь Салавей спачатку звярнуўся да гасцей Беларусі, падкрэсліўшы важнасць і значнасць мерапрыемстваў, якія праходзяць па ініцыятыве літаратараў Гомельскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі.

— Успешна, што прадстаўнікі пісьменніцкага цэху Беларусі, Расіі і Украіны разам абмяркоўваюць сур'ёзныя тэмы: як выходзіць дзяцей, як не забываць пра падзеі мінулага, як не губляць глыбокія карані, якія стагоддзямі дапамагалі славянам мірна, шчасліва, у добрасудстве жыць на сваёй зямлі. Сёння такія сустрэчы асабліва важныя, таму што не ўсе ў грамадстве разумеюць асветніцкую, выхаваўчую ролю мастацкага слова, якое забяспечвае дзяржаўную бяспеку ў духоўнай сферы краіны, — зазначыў Генадзь Салавей і падкрэсліў значнасць працы пісьменнікаў-гамельчан, адзначыўшы, што яны працягваюць традыцыі і перажываюць за лёс народа, яго культуры і мовы.

Дарчы, сёлета шэсць творцаў — Ізяслаў Катляроў, Валянціна Кадзетава, Лідзія Долбікава, Алег Ананіч, Наталля і Максім Шастаковы — сталі лаўрэатамі літаратурнай прэміі Гомельскага аблвыканкама імя Кірылы Тураўскага ў пяці намінацыях.

Да ўдзельнікаў першага фестывальнага мерапрыемства звярнуліся старшыня абласнога аддзялення СПБ Уладзімір Гаўрыловіч, цёплыя словы прывітання адрасавалі арганізатарам урачыстасці і майстрам слова госці з Расіі і Украіны Васіль Дварцоў і Анатоль Міроненка.

Потым адбыўся абмен думкамі, гучалі словы падзякі за тое, што фестываль «Славянскія літаратурныя дажынкi» аб'ядноўвае пісьменнікаў і майстроў мастацтваў трох краін з мэтай папулярызацыі традыцый нацыянальнай культуры і друкаванага слова, прыцягнення ўвагі да літаратуры і абмену досведам з замежнымі калегамі.

Тым часам у санаторыі «Машынабудайнік» адбыўся V Форум маладых літаратараў, у рабоце якога бралі ўдзел фіналісты і пераможцы 4 творчых літаратурных конкурсаў, праведзеных абласным аддзяленнем СПБ. Майстар-класы, прэзентацыі, узнагароджанне пачынаючых аўтараў правялі актывісты пісьменніцкай

Падчас канферэнцыі слова мае архіепіскап Стэфан.

суполкі, паэты Міхась Болсун, Тамара Кручэнка, Лілія Вялічка і іншыя аўтары. Сваёй творчасцю з маладымі падзяліліся расійскія і ўкраінскія пісьменнікі.

Тэрыторыя здраўніцы, якая прылягае да берага ракі Сож, ператварылася ў вялікае літаратурнае мястэчка, дзе можна было сустрэць герояў твораў Пушкіна, узяць аўтограф у Якуба Коласа (інсталіцыі падрыхтавалі партнёры абласной пісьменніцкай арганізацыі — супрацоўнікі цэнтралізаванай бібліятэчнай сеткі Гомельскага раёна), наведаць шматлікія выстаўкі і паўдзельнічаць у конкурсах. Бліжэй да поўдня тут, у амфітэатры, адбылося ўрачыстае адкрыццё XVI фестывальна-свята «Славянскія літаратурныя дажынкi», які сабраў пісьменнікаў, паэтаў, крытыкаў з Беларусі, Украіны і Расіі і больш як 100 пачынаючых аўтараў.

Падчас адкрыцця фэсту прагучалі дзясяткі прывітанняў на трох славянскіх мовах, адбыліся прэзентацыі новых кніг, уручаны творчыя ўзнагароды пачаткоўцам — пераможцам літаратурных конкурсаў «Незабыўны подзвіг. Міхась Мароз», «Памяці М. Гамолкі», «Вясёлка над Тураўскаю зямлёю» і іншых творчых саборніцтваў, гучалі аўтарскія песні на вершы сучасных літаратараў трох краін.

Цэнтральнай падзеяй стала ўручэнне новай літаратурнай прэміі «Вернасць Слову». Першыя яе ўладальнікі (прэмія — дыплом і выдадзеная кніга) — Вера Квяткоўская, Яўген Калашнікаў, Людміла Яськова. За плённую творчую працу па рашэнні савета абласнога аддзялення СПБ быў выдадзены зборнік прозы і вершаў гэтых трох аўтараў «Дзіва дзіўнае». А вось паэту Міхасю Болсуну кнігу «Блізкае, роднае» прывезлі ажно з Рагоскай вобласці: яго вершы пераклалі з беларускай на рускую мову ўдзельнікі фестывальна «Берагі сяброўства» — пабраціма гомельскіх «Літаратурных дажынак».

Падчас адкрыцця адбылося ўзнагароджанне пераможцаў Міжнароднай літаратурнай прэміі імя К. Тураўскага з уручэннем памятнага медала «Кірыла Тураўскі. Асветнік. За ўклад у літаратуру», які атрымалі Гомельскі раён, інфармацыйны аддзел Гомельскай епархіі і намеснік старшыні праўлення — генеральны дырэктар Саюза пісьменнікаў Расіі Васіль Дварцоў.

Найвышэйшай творчай узнагародай абласнога аддзялення СПБ былі ўганараваны паэты з Расіі Святлана

Макарава, Вадзім Цярохін, Алег Саранскіх і ганаровы госць фэсту, народны артыст Беларусі, член СПБ Эдуард Ханок, яркае выступленне якога прыгожа завяршыла памятную цырымонію адкрыцця форуму.

Працягам пісьменніцкіх сустрэч стала адкрыццё інфармацыйнай дошкі да 80-годдзя пачатку Вялікай Айчыннай вайны і 80-годдзя выхаду ў Гомелі агітплаката «Раздавім фашысцкую гадзіну!».

«Славянскія літаратурныя дажынкi» працягваліся ў чытальнай зале Гомельскай абласной універсальнай бібліятэкі імя В. І. Леніна. Упершыню ў ліку фестывальных падзей адбылася міжнародная канферэнцыя славянскіх літаратараў. У рэжыме анлайн да яе ўдзельнікаў звярнуліся старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі і Расіі, Саюза пісьменнікаў Саюзнай дзяржавы Мікалай Чаргінец і Мікалай Іванов.

Да 80-годдзя пачатку Вялікай Айчыннай вайны было арганізавана абмеркаванне, як захоўваць гістарычную памяць сродкамі літаратуры і мастацтва. Арганізатар канферэнцыі і яе мадэратар Уладзімір Гаўрыловіч даў слова больш як 20 аўтарам. Прагучалі даклады «Вайна ў маім лёсе» Мікалая Чаргінца, «Наш доўгі і наш абавязак» Анатоля Міроненкі (Кіеў), «Памятаць. Ведаць. Верыць» Васіля Дварцова (Масква), «Літаратура і інтэграцыя. Досвед Міжнароднага маладзёжнага фестывальна-конкурсу паэзіі і паэтычных перакладаў «Берагі дружбы» імя А. В. Трацякова ў захаванні міжнацыянальнага адзінства і згоды» Вольгі Сафраонавай (Таганрог), «Пра вайну і літаратуру» Уладзіміра Гаўрыловіча, «Сучасная літаратура працягвае выходзіць патрыёта» Юліі Зарэцкай і Уладзіміра Саламахі (Мінск) і інш. Па выніках канферэнцыі яе ўдзельнікі прынялі рэзалюцыю пра недапушчэнне папулярызацыі фашызму ў славянскіх краінах, найболей пацярпелых у гады Вялікай Айчыннай вайны.

На наступны дзень пісьменнікі ўжо традыцыйна наведалі Палессе. Майстры слова вядуць гутарку з чытачамі ў межах рэгіянальнага фестывальна літаратуры, культуры, мастацтва і народных традыцый «На зямлі Кірылы Тураўскага», які штогод праводзіць абласная пісьменніцкая арганізацыя.

Творцаў сардэчна прымалі ў ста-тражытным Тураве, дзе яны аддалі даніну павагі «второму Златоусту, паче всех воссиявших на Руси», усклалі

кветкі да помніка Кірылы Тураўскага на Замкавай гары, наведалі скрыпту на месцы парушанага землятрусам сабора XII ст., а затым адначасова правялі чатыры імпрэзы з навучэнцамі Жыткавіцкага раёна. Пісьменнікі-метадысты абласнога аддзялення сустрэліся з фіналістамі трох літаратурных конкурсаў.

У гарадскім парку, які носіць імя пісьменніка-земляка Міколы Гамолкі, ладзіліся цікавыя выстаўкі і паста-ноўкі ў гонар 100-годдзя Івана Шамякіна і Івана Мележа. А ў амфітэатры прайшоў першы агляд-конкурс народнай творчасці «Беларусь — мая мова і песня!», прымеркаваны да Дня народнага адзінства.

Адна з галоўных падзей — уручэнне літаратурнай прэміі «Палескія росы», заснаванай сёлета аддзяленнем СПБ і Жыткавіцкім райвыканкамам. Званнямі першага лаўрэата былі ўганараваны ў розных намінацыях: Мазырскі драматычны тэатр імя І. П. Мележа; Святлана Балбучкая, настаўніца Верасніцкай СШ Жыткавіцкага раёна; пісьменнікі, выхадцы з Жыткавіцкага раёна Міхась Дзедавец і Уладзімір Гаўрыловіч; былы дырэктар Жыткавіцкай бібліятэчнай сістэмы Людміла Кронда. У намінацыі «Папулярызацыя творчай спадчыны К. Тураўскага, яднання славянскіх народаў, культурных традыцый за мяжой» узнагароджаны ўкраінскі паэт Анатоль Міроненка. Дыпламы і граматы абласнога аддзялення СПБ атрымалі больш як 20 пачынаючых аўтараў — фіналістаў і лаўрэатаў абласных літаратурных конкурсаў.

Працягваюцца фестывальны дзень сустрэчамі з аматарамі мастацкага слова, ушаноўваннем пераможцаў агляду народнай творчасці і прэм'ерным паказам спектакля Мазырскага драматычнага тэатра «Людзі на балоце» (па матывах рамана І. Мележа).

Сапраўдным сусветным пісьменніцкім і паэтычным талентам быў напоўнены суботні цэнтр Гомеля. Геаграфія выступоўцаў каля помніка К. Тураўскага ўражала: Масква, Кіеў, Курск, Рыльск, Чарнігаў, Бранск, Калуга, Краснадар, Новамаскоўск, Рагось-на-Доне... Да іх далучыліся пісьменнікі аддзялення і самадзейныя артысты Гарадскога цэнтра культуры.

У праграме «Гомель літаратурны — горад славянскіх сэрцаў» гучалі вершы, песні, праявілі творы пра прыроду і прыгажосць душы беларусаў. Чырвонай ніткай праходзіла тэма Перамогі. У вершах пра вайну творцы распавядалі пра сваё бачанне трагічнай старонкі савецкай гісторыі, пра тое, што Перамога заўсёды будзе аб'ядноўваць нашы народы.

Удзельнікі выніковага свята-канцэрта атрымалі памятныя дыпламы і падарункі — новыя выпускі літаратурных альманахаў «Літара» ды кнігі.

У апошніх фестывальных дзень госці з Расіі і Украіны выступілі на іншых пляцоўках. З галоўнай сцэны, што размясцілася на набярэжнай ракі Сож, з днём нараджэння горада гамельчан павіншаваў Эдуард Ханок, а культурныя і грамадскія дзеячы Расіі Святлана Макарава і Васіль Дварцоў выступілі з лекцыямі перад студэнтамі і выкладчыкамі факультэта замежных моў Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Ф. Скарыны.

Уладзімір МІКАЛАЕЎ
Фота даслана аўтарам

Захопленасць Беларуссю...

Вядомаму туркменскаму дзіцячаму пісьменніку Касыму Нурбадаву ў ліпені споўнілася 67 гадоў. Ён не дажыў да свайго юбілею зусім няшмат — пайшоў у іншы свет 30 красавіка 2021 года.

Межы паміж постсавецкімі краінамі робяць сваю справу. Многія традыцыйныя стасункі парушаны. Інтэрнэт — на крайні выпадак — не асабліва дапамагае ў наладжванні літаратурных сувязей паміж народамі і нацыянальнымі літаратурамі. Канечне ж, віною тут не новыя цывілізацыйныя, інавацыйныя падыходы. Віна хутчэй у душэўным рэзруху, у тым, што ўсё ніжэй апускаюцца многія каштоўнасці, якія адыгрывалі важную ролю ў выхаванні чалавека, у фарміраванні асобы. І літаратура, мастацкая літаратура, — сярод каштоўнасцей, на якія ўсё часцей забываюцца.

Касым Нурбадаў нарадзіўся 3 ліпеня 1951 года ў сяле Аджыяп Эсенгулінскага раёна Балканскага ваяцтва. Гэта тая старонка Каракумскага краю, якая раней была вядома па назве горада Небіт-Даг (цяпер — Балканабад). Паблізу — Туркменбашы (ранейшая назва — Краснаводск), Хазар (Чэлекен), Берэкет (Казанджык), Сердар (Кізыл-Арват), Гумдаг (Кум-Даг). Найцікавейшыя, багатыя на гісторыю мясціны!.. Тут, каля самога, лічы, Небіт-Дага, былі знойдзены помнікі эпохі мезаліту, неаліту, вытокаў бронзавага веку.

Відаць, у многім такое атачэнне паўплывала на творчыя памкненні Касыма Нурбадава. Закончыўшы Туркменскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Махтумкулі, паэт доўгі час (да 1983 года) працаваў настаўнікам туркменскай мовы і літаратуры, дырэктарам сельскай школы. Пісаў вершы, займаўся мастацкім перакладам. Што цікава, наш туркменскі сябра завочна пазнаёміўся з другім правін-

Касым Нурбадаў.

цыйным, але вельмі вядомым на постсавецкай прасторы дзіцячым пісьменнікам — Іванам Муравейкам з беларускай Любані. І хаця ў калег была розніца ва ўзросце, пачалося актыўнае ліставанне. Ведаю ад самога Касыма Нурбадава, што пісьмы гэтыя ён захоўваў усё жыццё. І шмат вершаў Івана Муравейкі перакладаў на туркменскую мову.

А першыя вершы самога Касыма былі надрукаваны ў туркменскім часопісе «Піянер» у 1966 годзе — «Мая крынічка». У 1979-м выйшла з друку першая кніга Касыма Нурбадава — «Мядзведзіца» (па-туркменску «Едыген»). Праз год малады літаратар становіцца членам Саюза пісьменнікаў СССР. У 1985 годзе выходзіць новая паэтычная кніга — «Калыска мора», у 1989-м — «Белыя чайкі». Каспій зрабіў сваю справу. І дарослым, і дзецям (Касым Нурбадаў усё больш захапляўся літаратурнай працай з разлікам на юнага чытача) ён імкнуўся раскажаць аб прыродзе, якая яго вышпеставала, аб пустыні і моры...

У Ашхабадзе паэт спярша працаваў галоўным рэдактарам выдавецтва літаратуры для дзяцей і адначасова выдавецтва падручнікаў «Магарыф». У 1989 годзе ў «Магарыфе» выйшла анталогія беларускай дзіцячай літаратуры «Ачык асман»

(здаецца, правільны пераклад на беларускую мову — «Яснае сонейка»). Паколькі я ў 1985—1988 гадах жыву ў Ашхабадзе і ўжо быў знаёмы і з выдавецтвам, і з Касымам Нурбадавым, выпаў гонар складаць каментары да кнігі і напісаць прадмову да анталогіі. А сам рукапіс твораў беларускіх пісьменнікаў прывёз у Ашхабад літкансультант Саюза пісьменнікаў БССР паэт Алесь Емяльянаў у 1987 годзе.

Але, несумненна, кніга ў многім нарадзілася дзякуючы руплівасці Касыма Нурбадава. На той час ён сябраваў не толькі з Іванам Муравейкам, але і з Валянцінам Лукшам, дырэктарам беларускага кніжнага выдавецтва «Юнацтва». Дарэчы, у Туркменістане выйшла на туркменскай мове і невялікая паэтычная кніга Валянціна Лукшы. А ў зборніку перакладаў сусветнай паэзіі на туркменскую мову «Вясёлыя арэлі», які падрыхтаваў народны паэт Туркменскай ССР Каюм Тангрыкуліеў, былі змешчаны і пераклады з паэзіі Івана Муравейкі. «Вясёлыя арэлі» выйшлі менавіта ў «Магарыфе».

Вершы самога Касыма Нурбадава друкаваліся ў беларускай перыёдыцы, у альманаху «Ветразь», які выдавецтва «Юнацтва» прысвяціла дзіцячым літаратурам народаў свету.

У 1994 годзе Касым Нурбадаў абараніў кандыдацкую дысертацыю «Літаратурная спадчына Ахмета Ахундава-Гургенлі». Атрымаў званне кандыдата філалагічных навук. А пазней быў прызначаны дырэктарам Інстытута мовы і літаратуры імя Махтумкулі і намеснікам кіраўніка Цэнтра нацыянальнай культурнай спадчыны Туркменістана.

...Мы сустрэліся з Касымам-ага ўжо ў 2009 годзе — праз шмат гадоў пасля майго «туркменскага жыцця». Ашхабад я пакінуў у 1988 годзе. Пасля прыезджаў у 2012, 2014 і 2015 гадах. Радасці ад нашых сустрэч не было межаў. Звычайна наведваўся ў Ашхабад на пачатку

ці напрыканцы восені. У адну з сустрэч стаяла прыгожая туркменская восень. Разам з Касымам пайшлі на Тэкінскі кірмаш, які па-ранейшаму ўпрыгожваў сталіцу Туркменістана. З'ездзілі на легендарнае падземнае возера Бахардэн, дзе выкупаліся ў старадаўняй пячоры Завіталі на баваўнянае поле. Захаваўся нават здымак... З намі быў яшчэ і беларускі паэт Алесь Бадак. Касым-ага пазнаёміў мяне з кіраўніком Саюза мастакоў Туркменістана. Высветлілася, што апошні з'яўляецца аўтарам цікавага графічнага партрэта народнага паэта Туркменістана Керыма Курбаннапесава, з якім і Касым, і я сябравалі ў ранейшыя дзесяцігоддзі. Чаму Касым завёў мяне ў Саюз мастакоў? Ён быў членам і гэтага творчага саюза. Як мастацтвазнаўца, мастацкі крытык.

А мяне здзіўляла, што ён так мала друкаваўся. Апошняя кніга вершаў пабачыла свет у 2009 годзе. Тады і ўзнікла жаданне зрабіць кнігу Касыма ў Беларусі. Так нарадзіўся зборнік паэзіі і прозы пра дзяўчынку Гулялек на беларускай мове. «Гулялек — Чырвоны мак, або Тонкі сшытак». Другая кніга ў серыі Выдавецкага дома «Звязда» — «Сяброўства без межаў». Гулялек: імя перакладаецца як «кветка мака». Сімвал дзявочай абаяльнасці, прыгажосці. Касым Нурбадаў, бацька шасці сыноў і дачок, дзед пятнаццаці ўнукаў і ўнучак, добра ведаў дзіцячую псіхалогію. Шкада, што кніга, якая пабачыла свет некалькі гадоў таму ў Беларусі, стала апошнім выданнем яго твораў. Веру, што творчасць светлага дзіцячага пісьменніка яшчэ будзе запатрабавана і ў Туркменістане, і ў Беларусі, і ў іншых краінах свету — паўсюль, дзе галоўнымі пріярытэтамі гуманістычнага развіцця з'яўляюцца цэпленыя, святыя ва ўзаемаадносінах бацькоў і дзяцей, дабрыня і справядлівасць.

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ

Цеснасць свету і Робін Гуд у джынсах

Свет сапраўды цесны. Не толькі калі мець сна ўвазе ўсю нашу планету. Цесная і Беларусь. Тым больш гэта тычыцца Капыльшчыны. Не пра тэрыторыю гаворка. У тым сэнсе, што адлегласці збліжаюцца, а людскія лёсы перакрываюцца. Часам нечакана. Чарговы раз упэўніўся ў гэтым у снежні 2011 года. Але спачатку невялікае адступленне.

Светлай памяці мама мая вельмі любіла кветкі. Яны ў яе раслі і каля самай хаты, і ў агародчыку насупраць акон. Самыя розныя... Цвілі ад канца вясны да позняй восені. Нават калі ўжо ёй за семдзесят гадоў было, паранейшаму вырошчвала іх. Чакаўся ў школе чарговы выпускны вечар, і спяшаліся да мамы вучні ці іх бацькі, каб нарвала півоняў на букет. З пачаткам вучэбнага года прасілі вярціняў.

Мама ахвотна кантактавала з тымі ў вёсцы, хто гэтакаса, як і яна, захапляўся кветкамі. Прывязныя адносіны ў яе былі з Уладзіславаў Ермалінскай. Хата, у якой жыла яна, стаяла за некалькі дзясяткаў метраў ад нашай. Будынкі раздзяляў вялікі школьны сад. Муж яе спачатку працаваў старшынёй калгаса, потым узначальваў тагачасны Браткаўскі сельсавет. Яна ж была бібліятэкарам. Гэтакаса, як і мая мама, любіла вырошчваць кветкі. Таму, нягледзячы на вялікую розніцу ў гадах, ім было пра што пагаварыць, чым падзяліцца. А цяпер пра цеснасць свету. На прыкладзе Капыльшчыны.

Неяк патэлефанавала мне незнаёмая жанчына. Назвалася Леанідай Падвойскай. Ні імя гэтае, ні прозвішча мне нічога не гаварылі. Як жа здзіўліўся, калі высветлілася, што яна сяброўка Уладзіславаў Ермалінскай. Яшчэ больш, што пісьменніца. Прапаноўвала паехаць і выступіць у школе, якую я некалі заканчваў. Як было адмовіцца ад такога нечаканага знаёмства! 17 снежня мы ўтрох і накіраваліся ў Навасёлкі, цяпер ужо Цімавіцкага сельсавета. Трэцім быў муж Леаніды Падвойскай — Віктар Канстанцінавіч.

Дату гэтай паездкі называю дакладна, бо на памяць у мяне засталася кніга Леаніды Іванаўны «Предтечи

зверя. Алёна» з аўтографам: «Уважаемому Александру Андреевичу Мартинovich с искренними пожеланиями всего самого наилучшего. 17.12.11 г.». Адна з трох, напісаных ёю.

Нарадзілася Леаніда Падвойская 17 мая 1957 года ў вёсцы Навасёлкі — той, што знаходзіцца ў Пацейкаўскім сельсавеце. Скончыла мясцовую школу, пасля — юрыдычны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. З маленства, прачытаўшы кнігу Андрэя Гуляшкі «Прыгоды Авакума Захава», марыла стаць следчым. Аднак не ім працавала. Спачатку старшым, пасля галоўным юрысконсультам на Капыльшчыне, потым у Дзяржынскім раёне. 20 гадоў аддала і натарыяльнай службе.

За пярэ ўзялася яшчэ ў студэнцтве, але 10 гадоў пісала ў стол, пакуль адзін пісьменнік, юрыст па адукацыі, не параіў сёतो прапанаваць у «самвыд». Атрымаўшы станоўчыя водгукі, звярнулася да выдаўцоў. Так і прыйшлі да чытача тры кнігі Леаніды Падвойскай з серыі «Предтечи зверя». Падораная мне — у ёй другая. Гэтая дэтэктыўна-прыгодніцкая псіхалагічна-глыбокая трылогія выглядае так: «Максим», «Алёна», «Тьма». Усе яны аб падлетках, аб выбары імі свайго шляху ў жыцці, аб барацьбе добра і зла.

Дзеянне адбываецца зусім у іншым свеце, чым наш. У творах перакрываюцца розныя жанры, стылі: фэнтэзі і дэтэктыў, фантастыка і трылер, містыка і драма. Гэта ўзмацняе ўдзяненне на чытача, які знаходзіцца ў пастаянным напружанні, не здагадваючыся, што адбудзецца з героямі ў далейшым. Заінтрыгоўвае Леаніда Падвойская ўжо і анатацыяй сваіх кніг. У другой гэта выглядае так:

«Если фее обломать крылья — она станет ведьмой. Даже если была доброй феей.

Так «ломают крылья» Алёне — девушке из глупинки, а её паранормальные способности пытаются

Фота з сайту kopyl.by.

Леаніда Падвойская.

использовать в своих целях негодяи разных калибров и континентов.

Но критическая масса жёсткости и подлости порождает еще одну способность — убивать. И Алёна обращается в Немезиду — грозную богиню возмездия, в абсолютное оружие. Но в управляемое ли и неужели на всегда?»

Так і хочацца хутчэй даведацца, хто ж яна, гэтая Немезіда з глыбіні. Як быццам, «девушка как девушка. Стройная, симпатичная, хотя все девушки в юности симпатичны. Пухленькая верхняя губка создает видимость постоянной улыбки, и хочется улыбнуться в ответ. А вот глаза — нежно ванильковые, но какие-то застывшие сейчас. И вообще лицо — застывшее. Простенькие джинсики и кроссовки. Маечка-безрукавка. Но

это зря, потому что на правом запястье — ужасный шрам от ожога, словно кто-то засунул эту ручку в раскаленную спираль. И ещё — большая прядь седых волос в русой косе».

Але за знешняй абалонкай хаваецца тое, што адразу ў вочы не кідаецца, аднак вызначае паводзіны Алёны, яе сутнасць. Гэта перш-наперш высокая маральнасць і прыстойнасць. Яна пераканана: «подлость разъедает организм». Разуменне ж подласці ў яе шырокае. Гэта ўсе тэмы грамадства, якія, калі з імі своечасова не змагацца, раз'ядуць яго цалкам. Таму яна і ператвараецца ў свайго роду Робін Гуда ў джынсах, каб знішчыць зло ва ўсіх яго праяўленнях.

Творы Леаніды Падвойскай пераканаўча сведчаць аб тым, што яна, юрыст па адукацыі (літаратурная творчасць для яе, як прызнаецца, — хобі), па прызначэнні, безумоўна, пісьменнік. І тое, што працуе над працягам цыкла «Предтечи зверя», — найлепшае таму сведчанне. Калі ўжо ёсць свая тэма, свае героі — пісаць трэба абавязкова. Асабліва калі ўжо зробленае прынесла добры плён.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Стомленная зямля пад чырвоным сонцам

Зусім нядаўна Гарадская мастацкая галерэя твораў Леаніда Шчамялёва прадставіла праект «Класікі — сучаснікі». Мэта своеасаблівай праграмы, якая ажыццяўляецца сумесна Музеем гісторыі горада Мінска і Беларускай асацыяцыяй мастакоў, — папулярызацыя айчынных творцаў. Летась у межах праекта арганізатары экспанавалі работы народных мастакоў Васіля Шаранговіча, Івана Міско, Уладзіміра Тоўсціка, Леаніда Шчамялёва, аднак сёлета вырашылі змяніць фармат у бок персанальных выставак. Першай у серыі стала экспазіцыя народнага мастака, заслужанага дзеяча мастацтваў, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Беларусі Гаўрыіла Вашчанкі пад назвай «Вобразы. Акварэль. Пастэль»: дэманструюцца акварэлі і пастэлі з сямейнай калекцыі, якія раней не былі даступны шырокаму колу гледачоў.

У першую чаргу творчасць жывапісца асацыіруецца з манументальнымі творами: Гаўрыіл Вашчанка быў заснавальнікам кафедры манументальна-дэкаратыўнага мастацтва ў Беларускай дзяржаўнай тэатральна-мастацкай інстытуце і вядомы ў першую чаргу як майстар буйных форм. Між тым у майстэрні жывапісца захавалася шмат выдатных акварэляў і пастэляў, якія чакалі свайго часу. Экспазіцыя ў галерэі твораў Л. Шчамялёва дазваляе паглядзець на мастака з іншага ракурсу, няхай у графіцы няма адмаўлення ад класічных, звыклых у тым ліку для гэтага творцы жанраў, у прыватнасці, пейзажа і нацюрморта. На выстаўцы ў некалькіх залах прадстаўлены не адзін дзясятка работ, створаных у перыяд з канца 1990-х да 2000-х гадоў. Мастак і дызайнер Канстанцін Вашчанка, сын творцы, які выступіў куратарам, падкрэсліў, што гэта толькі частка таго, што захоўваецца ў сямейнай калекцыі.

— Цудоўна, што бацька пакінуў такі вялікі пласт работ — розных і цікавых, — і іх можна экспанавачь яшчэ шмат разоў так, што кожная выстаўка

будзе абсалютна новай, — расказаў Канстанцін Вашчанка. — Гэты праект адметны тым, што тут экспануюцца акварэлі і пастэлі, якія мала хто ўвогуле бачыў. Усе ў большай ступені прывыкла да таго, што Гаўрыіл Харытонавіч пісаў алеем, а тут невялікія па памеры работы, выкананыя акварэллю.

У графічных работах аўтар эксперыментавалі з фактурамі: у некаторых з работ дадаваў парафін, соль. Працаваў ён і ў тэхніках ала прыма, лесіроўкі і іншых. У пераважна стрыманых работах Гаўрыіла Вашчанкі — пэўная колькасць мастацкіх сродкаў і максімум выразнасці. Відавочна, што мастаку ўдавалася выяўляць не толькі ўласную індывідуальнасць, але і самабытную культуру беларусаў: сустракаюцца шматлікія вобразы і сімвалы, характэрныя менавіта для нашай культуры. Найярчэйшы прыклад пералічаных складнікаў — «Стомленная зямля» (1996): жнівень, спакойны дзень, поле са стагамі, удалечыні вёска з царквой — і, натуральна, высокая і ледзь закругленая лінія гарызонта. Нездарма многія карціны Гаўрыіла Вашчанкі паранююцца з нечым зямным і залатым.

— Гаўрыіл Вашчанка быў першым мастаком, які дакрануўся да такога колеру, што спараджала зямля, — адзначыла падчас адкрыцця выстаўкі мастацтвазнаўца Ларыса Фінкельштэйн. — Гэта былі колеры бульбы, цыбулі, каранёў і самой зямлі. Яны складаныя і тонкія, сціплыя і багатыя. Мяне заўсёды здзіўляла, што майстар, які выхаваў такую вялікую колькасць выдатных манументалістаў, быў вельмі пяшчотным мастаком. Менавіта пяшчоту паказалі людзі, якія рыхтавалі выстаўку.

У творчасці мастака вельмі часта можна сустрэць буслоў, свяшчэнных для беларусаў птушак. Да таго ж родная вёска мастака Чыкалавічы знаходзілася паміж дзвюма рэкамі — 8 км да Прыпяці і 9 км да Дняпра, і ўвесну, калі разліваліся рэкі, вакол утваралася велізарная прастора вады, і, натуральна, туды злятала, ся вельмі шмат буслоў. Дзякуючы ў тым ліку такой з’яве, мастаку перадалася паважлівае стаўленне да гэтай грацыёзнай

птушкі. Магчыма, паўплывала на частае выкарыстанне вобраза бусла лаканічнасць у яго афарбоўцы: кантрасныя колеры — чорны, белы, чырвоны — вельмі ўдала ўпісваліся ў дзіўныя работы мастака. Яскравы прыклад на выстаўцы — поўная пяшчоты кампазіцыя «Палескае лета» (1992). На больш выразным кантрасце, проціпастаўленні колераў і адценняў працуюць многія творы аўтара. Сярод іх — «Божае вока» (2004): асенні пейзаж, на якім адлюстравана блакітнае возера. Вельмі часта майстар вылучаў сонца,

— Колькі гадоў няма на свеце Гаўрыіла Харытонавіча, а мы і цяпер маем магчымасць акунуцца ў яго лабараторыю звярнуцца да яго першапачатковых імпульсаў, якія ён атрымліваў ад таго, што бачыў, як ён гэта пераасэнсоўваў, — адзначыў яго сябар і сусед, народны мастак Беларусі Уладзімір Тоўсцік. — Настолькі шырокі спектр інтарэсаў аднаго чалавека з адным светапоглядам: ад японскай вытанчанасці акварэлі з беларускімі бусламі да таямнічага бэзу. Здавалася б, мы ведаем, што манументальнае мастацтва —

Фрагмент экспазіцыі «Вобразы. Акварэль. Пастэль».

але заўсёды па-рознаму: «Верасень» (2004) паказвае яго амаль рудым; «Самотнасць» (2004) — у адценнях выцвілага граната; у «Аднаўленні» (1992) сонца нагадвае выбух; адна з работ мае вычарпаную назву «Чырвонае сонца» (1992). Аднак не толькі святло, але і ноч вельмі прываблівала мастака, пра што кажуць даволі змрочныя творы «Нараджэнне поўні» (2000), «Поўня» (2010), «Рабіная ноч» (2009), «Блакітная ноч» (2008), «Сярэбраная ноч» (2008), «Бэзавая ноч» (2012), «Ліпеньская ноч» (1984), «Купалінка» (2005), «Скрыжаванні» (2002)...

мастацтва вялікіх ідэй і фарматаў. Але ён быў вельмі лірычны і вельмі шчыры нават у гэтых вялікіх рэчах.

Выстаўка народнага мастака Беларусі будзе доўжыцца да 26 верасня. Дарэчы, невядама яна знаходзіцца ў галерэі імя Леаніда Шчамялёва. Творцы сябравалі, жылі ў адным доме. Як слушна заўважыў Уладзімір Тоўсцік, абодва былі вернымі песнярамі беларускай зямлі, толькі адзін яе паўночнай вобласці, Віцебшчыны, а другі — паўднёвай, Палесся.

Яўгенія ШЫЦЬКА,
фота аўтара

Што адлюстроўвае «Арт-Мінск-2021»?

Уверасні фестываль «Арт-Мінск-2021» аб’яднаў на некалькіх пляцоўках Мінска 229 беларускіх мастакоў, скульптараў, фатографію і іншых творцаў. Усяго да ўвагі гледача — каля 800 работ у традыцыйных і сучасных жанрах як вядомых, так і маладых аўтараў. Асноўная экспазіцыя чацвёртага па ліку форуму размясцілася ў Рэспубліканскай мастацкай галерэі Беларускага саюза мастакоў (Палац мастацтва).

Глядач, які рэгулярна наведвае персанальныя і зборныя выстаўкі, мог бачыць многія творы. Аднак гэта толькі частка праекта: большасць работ датуецца 2020—2021 гадамі, таму кожнаму ёсць на што паглядзець і чаму здзівіцца. Дык дзеля чаго варта зазірнуць хаця б у Палац мастацтва? Магчыма, дзеля асабістага міфа Сяргея Аганавы ці адметнага партрэта Сяргея Гумілёўскага, змрочнай плакатнасці Уладзіміра Сакалоўскага ці яркай натуралістычнасці Уладзіміра Кандрусевіча, знаёмай манахромнасці Лізаветы Хіхлушкі ці фатаграфічнай дакладнасці Вадзіма Богдана, жартаў з казачным Яўгені Цімашэнкі ці калейдаскапічных выяў Вікторыі Ільіной, вясковых сімвалаў Анастасіі Чадзіцкіх ці традыцыйных пейзажаў Васіля Пешкуна, разваг пра вечнасць Сяргея Пісарэнкі ці арыгінальнай жартаўлівасці Зміцера Жаўнова, рызыкаўных эксперыментаў Андрэя Пяткевіча ці скрупулёзнасці і ўважлівасці Марыі Тарлецкай, уражальнага рэалізму Паўла Валашына ці гульні з культурнымі кодамі Аляксандра Бельскага...

Сярод цікавых імпрэз фестывалю — мастацкі праект Ігара Кашкурэвіча «Размова з духам каменя» ў Беларускай саюзе мастакоў. Як распавядаюць стваральнікі, ідэя арганізаваць скульптурную выстаўку ў дварыку

Аляксандр Бельскі «Бэтмэн і дзеці 1», 2021 г.

прыстанку мастакоў (былой майстэрні народнага мастака, вядомага скульптара Андрэя Бембеля) нарадзілася ў Ігара Кашкурэвіча некалькі месяцаў таму. На працягу летніх дзён ён працаваў на адкрытым паветры, шукаючы вобразы сваіх скульптур праз форму прыродных камянёў, імкнучыся захаваць іх велічны дух. Праца вельмі асцярожная і далікатная — надаць матэрыялу характар, чалавечае аблічча, настрой... Ігар Кашкурэвіч імкнуўся стварыць новую гісторыю, якая б не супярэчыла старажытнай сутнасці валуноў і стасавалася з прыродным асяроддзем. Сёння

ў кожнага ёсць магчымасць прайсціся па дварыку Саюза мастакоў і пазнаёміцца з работамі гэтага эксперыментатара.

Дарэчы, Ігар Кашкурэвіч адным з першых пачаў праводзіць у Беларусі перформансы і ствараць інсталляцыі. Яго першым маніфестам сталі жывапісныя палотны плакатна-метафарычнага характару. У сумесных з Людмілай Русавай перформансах і станковых творах 1988—1990-х гадоў ён паспрабаваў сінтэзаваць ідэі Казіміра Малевіча і стварыць новую мадэль, увасабляючы ўніверсальную метадалогію творчасці знакамітага авангардыста. Пазней, ужо ў Германіі, мастак не займаўся працэсуальнымі формамі мастацтва, а засяродзіўся на працы выключна як скульптар і жывапісец. Менавіта ў Берліне Ігар Кашкурэвіч распачаў работу з валунамі, прынесенымі ледавікамі ў Еўропу са Скандынавіі шмат тысячагоддзяў таму. Мастак лічыць творчым нават працэс пошуку каменя: «Я знаходжу камень, гладжу яго, разглядаю. І калі ён мне кажа: «Давай паспрабуем. Можна, я і паддамся», пачынаю працаваць. Некаторыя камяні не паддаюцца і нават раскольваюцца. Тады даводзіцца прасіць прабацэння ў прыроды».

Лічыцца, што фестываль «Арт-Мінск» адлюстроўвае не толькі стан мастацтва, але і стан публікі, у тым ліку яе матэрыяльны складнік. Большасць твораў можна набыць: дзеля гэтага яны прадстаўлены на алайн-платформе artcenter.by (да таго ж па QR-кодзе можна прачытаць інфармацыю пра работу і пазнаёміцца з біяграфіяй аўтара). Аднак традыцыйна не меней красамоўнае глядацкае галасаванне: па выніках будучы вызначаны тры пераможцы. У гледача яшчэ ёсць час выбраць найлепшыя на яго густ работы — цэнтральная выстаўка «Арт-Мінска-2021» будзе працаваць да 26 верасня.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Рэжысура стала падарункам лёсу

Цімур Карэпін па прафесіі акцёр, але апошнім часам таксама працуе рэжысёрам у Магілёўскім абласным тэатры лялек. Наш герой ішоў да гэтага ўсё сваё жыццё: школьны тэатр у Волагдзе, год у Яраслаўскім тэатральным інстытуце, пяць у пецябургскім інстытуце сцэнічных мастацтваў. Цімур падзяліўся асаблівасцямі працы, ідэяй стварэння фестывальнага тыдня тэатральных сустрэч і расказаў, як гэта — быць часткай заслужанага калектыву Рэспублікі Беларусь.

Зусім нядаўна ў Малілёўскім тэатры лялек пачаўся юбілейны 45-ы сезон, які абяцае быць вельмі насичаным. Ужо працуюць абноўленая дзіцячая студыя і студыя выяўленчага мастацтва. Стартваў новы праект тэатральных сустрэч «Лялькін куФЭр». Першымі запрошанымі гасцямі сталі лялечныя тэатры Беларусі і Расіі. Да 12 верасня гледачы маглі наведаць сем спектакляў з рэпертуару беларускіх устаноў культуры. Праграма мерапрыемства досыць разнастайная, уключае ў сябе разнажанравую падборку найлепшых паста-
навак: як для самых маленькіх, так і для дарослых.

Аўтарам ідэі стаў заслужаны калектыў Рэспублікі Беларусь. Каманда атрымала гэтае званне ў маі. За некалькі тыдняў да падзеі наш герой стаў рэжысёрам-пастаноўшчыкам і акцёрам Магілёўскага тэатра лялек. Але цікава даведацца, як пачынаўся творчы шлях Цімура Карэпіна...

«Я бачыў сваё жыццё ў творчасці. Любіў драмгурткі, фота, вакал. Пераспрабаваў шмат заняткаў: ад тэніса да вышывання крыжыкам. У майёй школе было многа магчымасцей», — распавядае Цімур. Ён вучыўся ў матэматычным ліцэі, дзе ў актавай зале ставіліся школьныя спектаклі. Удзельнікамі станавіліся вучні, часцей за ўсё старшакласнікі. Адна з выкладчыц, Алёна Яўгенаўна Наўгародава, прапанавала ладзіць пастаноўкі і займалася з навучэнцамі. Аднойчы пасля спектакля, на які прыйшоў гледачом, Цімур вырашыў застацца ў зале і паглядзець, як хлопцы і выкладчыца абмяркоўваюць памылкі. Калі яго ўсё ж такі заўважылі, папра-
сіўся ўдзельнічаць.

Спектакль «Кандзід, альбо Аптымізм».

«Я часта прыходзіў на конкурсы чытальнікаў у Дом дзіцячай творчасці. Аказалася, што адзін з хлопцаў, які сядзеў у журы ў апошні год майго ўдзелу, быў мой ровеснік. Мы не былі знаёмыя, але аднойчы сустрэліся ў грамадскім транспарце. Ён адразу ўспомніў мяне і параіў паступаць на тэатральнае. Потым мы вучыліся разам.

Са школьным сябрам я адправіўся ў самы блізкі да Волагды тэатральны інстытут, які знаходзіўся ў Яраслаўлі.

Фота аўтара.

Цімур Карэпін.

На жаль, мы не даведаліся загадзя пра ўмовы паступлення, таму апынуліся на месцы занадта позна, набор ужо прайшоў. Але дамовіліся з прыёмнай камісіяй, бо так добра рыхтаваліся, што нават склалі песню... Паказалі сябе найлепшым чынам. Узлі абадвух, але размеркавалі на розныя спецыяльнасці: мой сябар пайшоў на драму, а я — на лялечны кірунак. І гэта была шчаслівая выпадковасць.

Я адвучыўся год і вырашыў развівацца ў гэтым кірунку далей. Разумеў, што ёсць і Масква, і Санкт-Пецярбург», — дзеліцца наш герой. Цімур адлічыўся з яраслаўскага ВНУ і апынуўся на праслухоўванні ў Расійскім дзяржаўным інстытуце сцэнічных мастацтваў у Пецярбургу. Гэта быў апошні дзень праслухоўвання, і ён прайшоў яго паспяхова. Хлопца адразу спыталі: «Ці ёсць дзе застацца ў Піцеры?» «Я, вядома ж, сказаў, што ў горадзе ёсць сястра і з гэтым не будзе праблем, а сам у тыя дні начаваў на паддашку, — смяецца Цімур. — Нават не было ў чым паступаць. Хацеў выглядаць добра і ўладкаваўся афіцыянтам, каб з'явілася прыдатная белая кашуля. Вось такая рамантычная гісторыя».

Там будучы акцёр вучыўся два гады пад кіраўніцтвам Яны Маркаўны Тумінай, але вучобу давалася адкласці на кароткі час: Цімуру прыйшла павестка з ваенкамата. Год правёў у ВМФ. «Калі вярнуўся з арміі, мой курс ужо выпускаўся. Затое я працаваў тады ў Вялікім тэатры лялек, і выпала іграць у дыпломнай пастаноўцы сваіх аднакурснікаў. Пасля было шмат тулянняў», — Цімур падарожнічаў... Не толькі па Расіі, але і па краінах Азіі. А таксама працаваў у Маскве ў кіно, здымаўся ў эпізадычных сцэнах.

Праз некалькі гадоў ён вырашыў вярнуцца ў інстытут. На другім курсе якраз з'явілася адно вольнае месца, якое можна было заняць, толькі дамовіўшыся з выкладчыкам. Аказалася, што ён трапіў да Яны Маркаўны, у якой вучыўся 5 гадоў, таму адразу ж аднавіўся.

«У мяне склалася меркаванне, што акцёрская прафесія — гэта стрыжань, на які можна нанізваць кольцы са сваіх уменняў, разважанняў, і ніхто табе не перашкаджае скінуць або дадаць пару кольцаў. Думаю, менавіта таму я вырашыў паспрабаваць сябе ў рэжысуры».

Сама прафесія з'явілася не так даўно. Першапачаткова акцёры самастойна займаліся пастаноўкай. Потым з'явіліся людзі, якія дапамагалі акцёрам і падказвалі,

як спектакль глядзіцца з залы. Цяпер жа рэжысёр — галоўны спецыяліст у тэатры. Добрая рэжысура дазваляе паставіць спектакль такім чынам, што ні адна важная дэталёў не застаецца незаўважанай гледачамі.

Дык вось, усё склалася зноў-такі па шчаслівым збегу абставін. Я прыехаў у Магілёў у кастрычніку мінулага года і праз пару дзён пачаў працаваць акцёрам у драматычным тэатры. Чаму не лялечны? Хацеў знайсці працу адразу, але ў лялечным тэатры спачатку нешта не зра-
слося», — дзеліцца Цімур.

Праз паўгода вырашыў вярнуцца, і цяпер працуе рэжысёрам тут, але разам з тым працягвае іграць у драматычным.

«Адной з важных рэчаў для мяне ў працы з'яўляецца ўзаемадзеянне з акцёрамі. Я дазваляю ім стаць суаўтарамі. Гэта і ёсць акцёрская праца — пранесці праз сябе ролю, вызначыўшы, як і што лепш зрабіць. Даўно ўжо трэба адысці ад той сістэмы, калі рэжысёр вырашае, адкуль выходзіць і як павярнуць галаву. Хтосьці супраціўляецца: «Вы ж не прасілі, не дазвалялі нам гэта рабіць». Тым самым яны заганыюць сябе ў рамкі, але я спрабую гэтага пазбавіцца».

Рэжысёрскай фішкай Цімура Карэпіна стала лакалічнасць: «Хацелася б, каб на сцэне не было награванняў. Не заўсёды ў пастаноўцы неабходна шмат бутафорыі, каб перадаць атмасферу. Напрыклад, ці патрэбны ў спектаклі «Кандзід, альбо Аптымізм» пыласос?»

З калектывам Цімур хутка знайшоў агульную мову. У першую сустрэчу з акцёрамі рэжысёр прапанаваў ім разабраць адно апавяданне эцюдным метадам. Гэта падобна на працэс навучання ў некаторых тэатральных інстытутах. Выглядала ўсё прыкладна так: «Мы выбіраем матэрыял, і кожны акцёр прыносіць свой эцюд з музыкой, тэкстам, магчыма, нават новай задумай».

Цяпер рэжысёр займаецца пастаноўкай «Маленькага прынца» Экзюперы. Цімур выступае тут і драматургам, і часткова мастаком. Гэта сапраўдны спектакль для сямейнага прагляду: дзіцячая казка дарослай мовай і наадварот. Аўтару хацелася ўнесці больш сур'эзнага ў рэпертуар тэатра. Цяпер бацькі не проста прывядуць дзяцей на спектакль — яны і самі будуць з цікавасцю глядзець.

У працэсе — аднаўленне спектакля «Кандзід, альбо Аптымізм» па матывах аповесці Вальтэра. У рабоце высмейваюцца заганы грамадства, але адначасова пастуліруецца надзея на змяненне людзей. Гэтай пастаноўкай закрыўся тыдзень тэатральных сустрэч.

Спектакль «Самы маленькі самалёт на свеце».

Цімур на ўсю моц імкнецца ўдыхнуць у тэатр новае жыццё, зрабіць яго цікавым для кожнага гледача, паказаць, што лялечныя спектаклі — не толькі для дзяцей. Падзяліўшыся сваім вопытам працы, ён хоча параіць усім акцёрам і рэжысёрам не здавацца пасля першай няўдачы, ісці да сваёй мэты нягледзячы ні на што. Не так даўно ў тэатры распачаўся дадатковы набор акцёраў для ўсіх новых спектакляў, установа шукае харызматычных маладых людзей, якія хацелі б развівацца ў акцёрскім кірунку.

Нам жа застаецца чакаць новых паставак і, вядома ж, пажадаць маладому рэжысёру і ўсяму заслужанаму калектыву творчых поспехаў.

Паліна МАЛЯРЭНКА

Фота з асабістага архіва Цімура КАРЕПІНА

Прызнацца ў любові... прафесіі, або Сакрэт адданасці кнізе ад пінскай руплівіцы

Якое віншаванне з Днём бібліятэк самае дарагое? Тое, што прыляце-ла здалёк! А тым больш з прыўкраснага беларускага Палесся! Калі завітала ў Пінск, мне пашчасціла сустрэць шчырага, чулага, адкрытага, адданага справе бібліятэкара. На работу як на свята — для яе не штамп, а нязменны дэвіз вось ужо не адзін дзясятак гадоў. На прыкладзе такіх асоб мацнее перакананне: бібліятэкар гарыць сваёй справай, і хочацца пажадаць усім працаўнікам кніжніц, каб і надалей палаў агонь душы ад любімай справы, якая б прыносіла рэалізацыю і задавальненне. Як нашай гераіні — загадчыцы аддзела абслугоўвання і інфармацыі Пінскай гарадской цэнтральнай бібліятэкі Ліліі Мацюк, якая мае прафесійнага стажу больш чым 35 гадоў, а ў Пінскай гарадской — больш чым 10. Што лёс пада-рыў на доўгім бібліятэчным шляху — у нашай гутарцы.

— Я прыйшла працаваць у 20 гадоў. Скончыла Магілёўскі бібліятэчны тэхнікум, які цяпер перапрафілявалі. Працавала ў розных месцах: у навучальных установах, у прафсаюзнай сістэме (была сістэма прафсаюзных бібліятэк, якія ствараліся на прадпрыемствах), з тэхнічнай літаратурай, мастацкай.

— **Маючы вялікі досвед, ці лічыце вы, што бібліятэка — па-ранейшаму цэнтр асветы, які прызваны служыць высокім мэтам, альбо трэба прызнаць, што ў гэтым яе цяпер замяняе інтэрнэт?**

— Разумею, інтэрнэт — крыніца інфармацыі. Сядзіш дома — зручна, у любы момант можаш звярнуцца. Ды і бібліятэкар шмат выкарыстоўвае інтэрнэт: і ў дамашнім жыцці, бытавым, і прафесійным: заходзім на сайты кніжніц іншых дзяржаў — Украіны, Расіі, Казахстана... Цікавыя ёсць задумкі, вопыт, штосьці ў сябе можам прымяніць. Гэта здорава, калі я знаходжу карысную інфармацыю, але ўсё-такі бібліятэка — ачаг культуры, гэта дзіўнае сховішча... У нас такія рарытэты, такія выдатныя фонды! Сапраўды, дзесяці мы іх чысцім, ад некаторай літаратуры пазбаўляемся: састарвае, і навука ідзе наперад, робяцца адкрыцці, увабляюцца ў жыццё новыя тэхналогіі — усё правільна, тым не менш слоўнік Бракгаўза — гэта ж вечна. А педагагічная энцыклапедыя 1950-х гадоў выданні... Гэта помнікі кніжнай культуры. Сачыць за тым, як кнігі выдаваліся ў свой час, разглядаць паліграфію — перастанны адкрыцці, а ў рукі возьмеш — як золата. Беражліва дакранаешся, пільна глядзіш і разумееш, што па той жа педагагічнай энцыклапедыі людзі ж калісьці атрымлівалі веды, да яе звярталіся як да аўтарытэтнага настаўніка. Яна была бяспечнай. А цяпер прайшоў час, і яна — кніжны помнік. Я бібліятэкар, і пра сваю прафесію магу гаварыць вельмі шмат.

— **А вам давялося трансфармавацца ў сувязі з новымі рэаліямі?**

— Так. Новыя тэхналогіі ўваходзяць і ў бібліятэчную справу. Узяць хаця б тое, што цяпер ты ўжо не проста выдаеш кнігі — абслугоўванне ідзе праз аўтаматызаваную праграму. Да таго ж мы не проста праводзім імпрэзы, пішам сцэнарыі, шукаем матэрыялы, выкарыстоўваем мультимедыя, робім прэзентацыі — змяняецца падача матэрыялу. Бясцэнна, калі ў калектыве творчыя супрацоўнікі, шукаюць новы падыход. Напрыклад, для стварэння атмасферы мы пераапрацаваем, уваходзім у той ці іншы вобраз. Як на прэзентацыі кнігі нашай мясцовай паэтэсы Тамары Лазнюхі, зборнікі вершаў якой прысвечаны малой радзіме, Перамоце, духоўнасці. Зыходзячы з гэтага, і стваралі вобраз: калі Радзіма — то вянок і нацыянальны касцюм, калі духоўнасць — светлы строй і шаль... І, паверце, гэта не банальна. Не трэба забываць, што бібліятэка — установа сацыякультурная. Калі мы гаворым пра гурткі дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва ў кніжніцы, то чаму яны патрэбны? Моладзь заходзіць у інтэрнэт, глядзіць

відэаўрокі, і ім гэтага хапае, а людзі старэйшага пакалення прызвычаліся да папярковых крыніц, ім трэба разгарнуць кнігу. Вось тут бібліятэка і дапамагае. Да таго ж угэтых кніг, прытым беларускіх выдавецтваў, паліграфія проста шыкоўная. Раскошныя альбомы мы можам прадэманстраваць наведвальнікам. А яшчэ — энцыклапедыі баявой зброі, баявых мастацтваў і па іншых галінах. У нас ёсць шыкоўныя альбомы па Палессі, Пінску. Нашы краязнаўцы апантаныя, дасканала вывучаюць гісторыю роднага краю, знаходзяць цікавыя дакументы, потым усё гэта выліваецца ў кнігі, альбомы, што паступаюць і ў фонды. Наш слаўны краязнаўца Аляксей Дуброўскі, на жаль, пайшоў з жыцця. Быў вельмі нястомны руплівец! Дзякуючы яго дзейнасці ў нас на Палессі былі арганізаваны заказнікі. Ён вельмі шмат падарожнічаў на веласіпедзе. Аб'ездзіў усё Палессе беларускае, украінскае: у нас жа захавалася флора і фаўна, якія ў іншых мясцінах зніклі. У нас шмат раслін, занесеных у Чырвоную Кнігу. Аляксей Дуброўскі знайшоў гэта ўсё, аформіў дакументальна. Яшчэ варта згадаць Вячаслава Ільянкова, карэспандэнта «Пінскага весніка», — таксама цікавіцца гісторыяй нашага горада, ён як энцыклапедыя. Альбомы па Пінску выдае ў нас і Таццяна Хвагіна. Прапрацавала доўгі час экскурсаводам у Пінску.

— **Для пісьменнікаў, краязнаўцаў бібліятэка — як спадарожнік творчасці... І ў гэтым ракурсе яе каштоўнасць складана пераацаніць...**

— Мы трымалі цесны кантакт з Аляксандрам Ільіным, які таксама, на жаль, пайшоў з жыцця нядаўна. Выкладаў у Палескім універсітэце, а ў бібліятэцы нашай быў кожны выхадны. Ён шмат працаваў з каталогамі і знаходзіў унікальныя дакументы. Мы дапамагалі яму ў даследчай дзейнасці, вельмі грунтоўнай, шмат ксеракапіравалі. Аляксандр Львовіч праглядаў і свежую прэсу, і старыя выданні, звяртаўся ў сектар краязнаўства.

— **Такім чынам, чалавек, які разважае, даследуе, немінуца прыйдзе ў бібліятэку. А інтэрнэт можа даць вычарпальную інфармацыю?**

— Не ўсё ж дакументы трапляюць у інтэрнэт! Дзесяці яны не цалкам размешчаны — толькі спасылка маецца. І знайсці бывае вельмі складана. І тады звяртаюцца ў бібліятэку. А яшчэ ў нас ёсць такая функцыя, як міжбібліятэчны абанемент (МБА). Калі чалавек бачыў кнігу ў інтэрнэце, ведае аўтара, назву, а ў нас яе няма, тады можам заказаць з Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі, Брэскай абласной, Гомельскай абласной... Такі кнігаабмен — вельмі вялікая падтрымка. Бывае, з перыёдыкі трымальнік фонду робіць ксеракопію артыкула і дасылае яе. Калі чалавеку для работы патрэбны мемуарныя, дакументальныя кнігі, то мы можам заказаць, выкарыстоўваючы МБА.

— **А калі не для работы, а для душы — людзі не перасталі хадзіць у бібліятэку? Бо можна ж напампаваць сабе і ў электронную кнігу...**

Лілія Мацюк.

— Хоць шмат людзей карыстаецца электроннай кнігай, але многія вяртаюцца ў бібліятэку. І, што адметна, моладзь.

— **А чаму?**

— Прыходзяць і гавораць: «Ведаецца, так надакучыў гэты манітор, мігценне экрана — хочацца ўзяць у рукі звычайную кнігу». У летні перыяд, канікулы жадаюць адпачыць з традыцыйнай кнігай, папярвай.

— **А вы самі з кнігай у цесным кантакце альбо начыталіся ўжо за жыццё?**

— Мне па-ранейшаму ўсё цікава. Я ўсё-едная ў гэтым плане. У мяне розныя інтарэсы. І няма такога, каб чытала пэўнага аўтара. Вось зараз на паліцы стаіць (надыходзіць і дастае) перакладная літаратура замежнага аўтара, яшчэ — права-слаўная кніга Вольгі Ражнёвай «Памяць сэрца» і трохтомнік 2018 года выдання нашага беларускага аўтара Віталія Кірпічэнкі «Планета сабак і ягнят» — паралі калегі. Вось стаіць яшчэ Мэры Эн Марлоу «Кніжны магазінчык Мэдэлін» — працавала на замене, быў свабодны час, пагартала: спадабалася. Так што чытаю пад настрой: хочацца то да адной кнігі звярнуцца, то да іншай.

Бывае, калі працую на абслугоўванні, здаецца, і тое б пачытала, і тое, і тое... Мне цікавыя гістарычныя раманы, сучасныя раманы, бывае, і фантастыку возьму, але не фэнтэзі. Цікаўлюся права-слаўнай літаратурай. У свабодную хвіліну альбо ў абуду, калі захацца адпачыць, падыходжу да сваёй паліцы ў кабінэце і дастаю кнігу. Важна адзначыць, што з'явілася многа беларускіх аўтараў. Вось нядаўна чытала, але спярша не звярнула ўвагу, хто напісаў, а калі зразумела, што гэта беларускі аўтар, настолькі здзівілася! Ім аказаўся юрыст са шматгадовым стажам, з вялікім досведам у юрыдычнай практыцы. Я чытала з задавальненнем, на адным дыханні, ды яшчэ калегам парэкамендавала.

— **А можна сумяшчаць чытанне дэтэктыўных гісторый з права-слаўнай літаратурай? Бо дэтэктывы ж на фоне яе здаюцца пуставатымі...**

— Сапраўды, быў у мяне час, калі захапілася права-слаўнай літаратурай, і ўсё астатняе чытаць не хацелася. Белетрыстыка, здавалася, не дацягвала, не магла параўнацца з духоўнай літаратурай. Потым ад гэтага адышла. Але калі бачыш багацце кніг, як устаіць? Тут назва цікавая, тут карцінка прываблівае, тут вокладка... І пачынаеш. Чытаю паралельна некалькі.

— **Кніга — класічны спосаб удасканалення сябе. Але сёння чытаюць ме-ней, а больш паглыбляюцца ў інфармацыйныя тэхналогіі. Ці так гэта катасграфічна?**

— Чытанне для чалавека жыццёва неабходна, абавязкова. Агульнавядома, што кніга дапамагае развівацца мозгу, прымушае яго працаваць. Сёння ж пераважае кліпавае мысленне, чалавек хапае штосьці там, штосьці тут, і паўсюль толькі зверху. А кніга — паглыбленне з асэнсаваннем. Банальна, але калі чытаем — пішам пісьменна. Мая дачка перапісваецца з маладымі хлопцамі — дык смеецца: «Мам, хочаш, я табе пачытаю...» — наколькі непісьменныя! Мала таго, што слова з памылкамі, дык яшчэ і скарачаюць яго. Зразумець цяжка...

— **Значыць, той, хто не чытае, не ўпісваецца ў цывілізаванае грамадства?**

— Чалавек, які не чытае, хутчэй за ўсё і духоўна небагаты. У яго абмежаванасць у ўспрыманні свету.

— **А як да чытання павярнуць?**

— Складана сказаць, як чалавек прыходзіць да кнігі. У нашай сям'і, напрыклад, першыя кнігі пачала чытаць бабуля. Потым я сваёй дачцэ. Кожны вечар яна засынала з кнігай. Слухала, з задавальненнем успрымала, потым чытала і вучылася добра. Засмучае, калі ў сям'і дзіця бачыць, што мама і тата не чытаюць, а сядзяць больш у камп'ютары... Школа па-ранейшаму дае спісы літаратуры. Дзеці з імі прыходзяць. І як прыемна чуць, калі бацькі гавораць: «Давай будзем чытаць!» Калі сур'ёзнае стаўленне ў бацькоў, тады і дзіця нармальна ўспрымае. Асноўнае — выхаванне ў сям'і. Бібліятэкар дапаможа. Тым больш якія маляўнічыя цяпер дзіцячыя кнігі! А на беларускай мове якія!.. Гэта цуд! Бярэш — і хочацца гартаць. Прыходзіць мама з дзіцем. Яна бярэ для сябе. Абавязкова гаворыць ёй: «У нас ёсць цудоўныя кнігі для дзяцей, вазьміце, калі ласка, для дзіцяці — хадзіце сюды, да стэлажоў». Бывае, мама сабе адбірае кнігі, а дзіця ўжо ведае, дзе стаяць для яго, — усё перавярне, разгледзіць. Мама ідзе з выбранымі кнігамі і дзіця. «Гэта ты выбраў сабе кнігі сам?» — пытаюся. — «Так, я». Для мяне калісьці гэта было цэлае кніжнае падарожжа: у выхадны дзень мы з дачкой ішлі два прыпынкі ў дзіцячую бібліятэку, выбіралі кнігі, потым — назад. Вось такая прадукцыйная прагулка. Выдатна, калі бацькі надаюць значэнне кнізе, дэманструюць прыклад: я чытаю — і ты сядзіш побач чытай.

— **Вы задаваліся, што менавіта з гэтай прафесіяй звязалі лёс?**

— Так, задаволена выбарам прафесіі, мне гэта па душы. Калі вучылася, штосьці было складана. Спецыяльныя галіновыя прадметы, прафесійная лексіка, канспекты... А потым на дзяржэкзамене здавала на «выдатна» той прадмет, які першапачаткова быў вельмі складаным. Усё прынялося і лягло на душу. Разумееш, што гэта тваё. На работу як на свята — без ценю сарказму. Я зразумела, што ў бібліятэцы я не выпадковы чалавек. Мне гэта падабаецца. Калі ты прыйшоў у прафесію, то пастарайся яе палюбіць.

— **Дзякуй, Лілія Міхайлаўна, за гутарку! Віншваем вас і ўсіх бібліятэкараў краіны з прафесійным святам! Хай Дзень бібліятэк дасць адлік новаму этапу ў служэнні кнізе, адкрые цудоўныя магчымасці і раскрые таленты! Здароўя, бадзёрасці і ўдзячных чытачоў!**

Гутарыла Наталля СВЯТЛОВА, фота аўтара

«Мы шчасце знайшлі, што так доўга шукалі»

«Багата песень, // Сэрцу блізкіх, // Спяваеш ты, // Край родны мой, // Напеў іх, сумны // Ад калыскі, // Лунае ціха // Нада мной. // Збіраю іх // У сініх далях, // І пад бяздольны // Накіп слёз // З маіх грудзей // Гарачай хваляй // Ірвецца // Чулы адгалос»... Гэтыя радкі паэт з вёскі Сушкі Міёрскага раёна Павел Сушко (1909—1974) напісаў у 1938 годзе. Ён, заходнебеларускі селянін, пачаў друкавацца ў 1938-м...

У перыёдыцы Заходняй Беларусі: «Зорка», «Шляхам моладзі»... Вось назвы тых твораў — «Бацькаўшчына», «Магіла жаўнера», «Восень», «Над магілай бацькоў», «На чужыне», «Ноч», «Гора», «Вясна»... Да ўз'яднання Заходняй Беларусі з БССР вершы Паўла Сушко распаўсюджваліся ў рукапісах сярод падпольшчыкаў і простых людзей. У яго вершах гучаў заклік да барацьбы з нацыянальнымі прыгнятальнікамі, з тымі, хто жадаў зрабіць беларусаў выключна рабамі.

А як прыйшоў дзень 17 верасня 1939 года, Павел Сушко апынуўся сярод найболей актыўных арганізатараў новага жыцця. Браў актыўны ўдзел у стварэнні першага ў Міёрскім раёне калгаса — «Баявы партызан». Землякі абралі паэта старшынёю Чэраскага сельсавета.

І вось ужо новыя матывы гучаць у паэзіі селяніна, які чым мог набліжаў час уз'яднання ў свае маладыя гады:

*Мы доўга, штурханыя бурай жыццёвай,
Па хвалях нядолі і гора плылі,
Нарэшце прысталі да прыстані новай —
Вялікай свабоднай савецкай зямлі.*

*Гулка грывіць няхай гімн перамогі,
Хай песня калыша блакіт яснай далі
Аб тым, як, з братам з'яднаўшы дарогі,
Мы шчасце знайшлі, што так доўга шукалі.*
(«З'яднанне», 1940 год)

Час, зразумела, патрабаваў не гэтулькі вершаў, колькі канкрэтных дзеянняў. Разам з уз'яднаннем прыйшлі новыя клопаты, патрабавалася пераарыентаваць селяніна на новы лад жыцця. А тут і вайна грывнула... У час Вялікай Айчыннай вайны Павел Міхайлавіч спярша сувязны партызанскага атрада «Масква»,

Павел Сушко.

«Мастацкая літаратура», 1985). Разам з творамі іншых удзельнікаў Вялікай Айчыннай вайны — Янкі Тулушова, Міколы Сабалеўскага, Рыгора Родчанкі. Вось што напісаў у прадмове да кнігі, якая пабачыла свет праз адзінаццаць гадоў пасля смерці паэта, вядомы мастак слова Аляксей Русецкі: «... Галоўнае ў творчасці маіх калег — дабрый, гуманізм, пачуццё любові і крэўнай еднасці з людзьмі, чалавекам працы, высокае ўсведамленне быцця грамадзянінам. «Дзе б я ні быў, усюды я багаты, дзе б ні ішоў, прытулак мне дадуць, гасцінна расчыніўшы дзверы хаты, бо толькі з добрым да людзей іду», — пісаў Павел Сушко.

Гэтымі словамі ён выказаў думкі і пачуцці і ўсіх астатніх аўтараў зборніка.

*Наўкола разбой і пажары,
Ліецца нявінная кроў,
Зганяюць звяругі-пачвары
У рабстве сяцір і братоў.*

*Бясстрашнасьць нам грукае ў грудзі,
Да помсты згуртоўвае нас.
Не будзем жа, людзі, марудзіць, —
Адпомсціць крыводзіцелям час, —*

пісаў заходнебеларускі і партызанскі паэт у 1943 годзе.

потым — партызан 4-й Беларускай партызанскай брыгады. Выступаў у газеце Міёрскага падпольнага райкама КП(б)Б з нататкамі пад псеўданімам Язэп Сяўня. З-пад яго праявіліся і «Марш беларускіх партызан», які спявалі народныя мсціўцы. З вершаў ваеннага часу: «...Пад імжою самотнай смугі...», «Тры дарожанькі», «Час помсты»...

Гэтыя творы, напісаныя ў час акупацыі ў вёсцы Сушкі, у партызанскім атрадзе будуць праз многа гадоў надрукаваны ў калектыўным зборніку «У паходзе» (Мінск,

З вяртаннем да мірнага жыцця не адразу Павел Сушко пачаў выступаць у друку. Першыя пасляваенныя публікацыі датаваны 1963 годам. Што ж, можна зразумець і паэта, надзённым клопатам для якога стала звычайнае жыццё, уладкаванне сям'і. Дарэчы, сын Паўла Міхайлавіча — паэт Пятро Сушко, які сам пачаў выступаць з вершамі ў раённым друку з 1954 года. А ў «Вожыку» надрукаваў верш «Дарагое каханне» ў 1961 годзе. Пятро Сушко, які працаваў у розных рэспубліканскіх выданнях, у тым ліку і адказным сакратаром газеты «Літаратура і мастацтва», літсупрацоўнікам газеты «Звязда», рэдактарам аддзела літаратуры часопіса «Вожык», — аўтар кніг «Ганарлівы сушок» (1975), «Касіў Ясь канюшыну» (1976), «Пратока» (1976), «Восці напатагоў» (1978), «Вясёлы Бай» (1980), «Парнаская кузня» (1980), «Чмялёва гушкалка» (1986), «Ехаў кот у лес па дровы» (1990)... Многія творы Пятра Паўлавіча перакладзены на літоўскую, рускую, узбекскую, украінскую мовы.

Творчы ж лёс бацькі склаўся зусім іначай. Так, як і лёс многіх заходнебеларускіх паэтаў, чые імёны сёння ўвогуле забыты. Літаратуразнаўца Уладзімір Калеснік назваў творы Паўла Сушко «мастацкімі дакументамі перажыванняў заходнебеларускага перадавога селяніна». Вершы міёрскага паэта ўключаны і ў анталогію «Сцягі і паходні» (1965). Асобныя творы Паўла Сушко пакладзены на музыку кампазітарамі М. Пятрэнкам і А. Палонскім — «Сцяжынка» і «Ой, ішла дзяўчына».

З верша Паўла Сушко «Светлы сум»:

*Прыходзіць сум на велічным і светлым,
Па недасяжым. Падступае жаль,
Што не лятаў па трасах міжпланетных,
Хадзіў я пешишу ўсё жыццё амаль.*

*І хоць цяпер я жыць магу ў дастатку,
Куды ні глянь — бязвоблачная даль,
Спытае хто — кажу, што ўсё ў парадку...
А на няздзейсненым — туга і жаль.*

Дарэчы, у Вільнюсе, у акадэмічнай бібліятэцы, захоўваецца рукапісны зборнік вершаў Паўла Сушко «Адгалоскі», датаваны 1939 годам. Відавочна, ён складаўся пад канкрэтныя выдавецкія планы...

Мікола БЕРЛЕЖ

«Я — ад плуга ратай»: Міхась Васілёк на Пухавіччыне

Збіраючы розныя факты пра повязь беларускіх (і не толькі) пісьменнікаў з Пухавіцкім краем, аддаючы ў выдавецтва чарговую кнігу на тэму пухавіцкага літаратурнага краязнаўства (а такіх выданняў за апошнія дзесяцігоддзі было ўжо некалькі — «Літаратурная карта Пухавіччыны», «І марам волю дам», «Краязнаўчы рэсурс у вывучэнні беларускай літаратуры», «Пухавіччына. Літаратурнае гняздо Беларусі»), думаю, што нарэшце праца завершана. І што наўрад ці нешта новае знайду. Хіба што час у тэме «Пухавіцкае літаратурнае краязнаўства» дадасць новыя імёны, новыя з'явы, новыя факты... Але, відавочна, памыляюся.

Знаў з паліцы тоненькую кніжачку народнага паэта Беларусі Ніла Гілевіча «Запісы з дзённікаў розных гадоў» (Мінск, 2006 год). Меркаваў, што нешта знайду ў ёй пра повязь пісьменніка з іншымі нацыянальнымі літаратурамі. А на старонцы, якая датавана 1960 годам, адкрываю запіс ад 5 верасня... «Памёр Міхась Васілёк, мілы і дарагі Міхась Восіпавіч... Не шмат разоў даводзілася мне сустракацца з ім, але і тыя сустрэчы, што былі, зблізілі нас, зрабілі добрымі сябрамі. Помню наша выступленне ў адным з калгасаў Пухавіцкага раёна, помню багатую вячэру ў сялянскай хаце і нашы цудоўныя беларускія песні, якія мы спявалі лёдзь не да раніцы. А пасля спалі ўпокат на падлозе — Міхась Восіпавіч, Макаль, Вольскі, Калеснік Іван і я. Просты, сціплы і шчыры, Васілёк нічым не выдаваў сваіх пераваг над намі, моладдзю, трымаўся як з равеснікамі, і так добра было з ім, цікава, ніхто не адчуваў сябе няёмка, скована...»

Міхась Васілёк (Міхась Восіпавіч Касцёвіч) нарадзіўся 14 лістапада 1905 года

ў вёсцы Баброўня Гродзенскага раёна. За ўдзел у рэвалюцыйным руху Заходняй Беларусі ўлады Польшчы не раз арыштоўвалі яго і саджалі ў турму. У 1939 годзе паэт быў мабілізаваны ў польскае войска. Трапіў у нямецкі палон, адкуль у 1941 годзе ўцёк на радзіму. У час Вялікай Айчыннай вайны быў сакратаром Скідальскага падпольнага антыфашыскага камітэта. Выступаў у партызанскім друку. Друкаваўся з 1926 года ў заходнебеларускіх выданнях. Аўтар зборнікаў вершаў «Шум баравы» (1929, канфіскаваны польскімі ўладамі), «З сялянскіх ніў» (1937), «Выбраныя творы» (1955).

«Мой браток, не пытай: // Я — ад плуга ратай, // Не магу я пяць аб прадвесні, // Покі ў сэрцы зіма, // Навокал мяне цьма — // Я пяць буду сумныя песні. // Не паэт я — о, не!.. // То стварыла мяне // Маіх браццяў пакута-нядоля. // Я ўсяго — Васілёк, // мяне лёс незнарок // Тут пасеяў між роднага поля...» («Не пытай»).

З запісаў Ніла Гілевіча: «Гэта быў надзвычай просты чалавек, за доўгія гады ў літаратуры ён ні трохі не страціў

Міхась Васілёк.

сваёй сялянскай, вясковай непасрэднасці, шчырасці, чалавечнасці, якая вабіла да яго з першага знаёмства. Помню, як ён мітусіўся ў той вечар каля гаспадыні, памагаючы ёй накрываць на стол. У той вечар ён палюбіў мяне за беларускія песні. Гэта быў самы сапраўдны беларус, сапраўдны беларускі інтэлігент — і душой, і выглядам, і характарам. Літаратурны лёс яго быў не зайздросны. Спачатку — гібенне ў Заходняй Беларусі, ва ўмовах пілсудчыны. Затым — нямецкі палон. Пасля вайны, па сутнасці, у апале, ніхто ніколі не гаварыў пра творчасць Васілёка — ні на з'ездах, ні на пленумах, ні ў друку. Лёс быў да яго несправядлівы. Ён жыў усе пасляваенныя гады ў Гродне,

ціха і непрыкметна, гэтак жа ціха і непрыкметна памёр, — там, у Гродне, далёка ад сваіх верных сяброў-паплечнікаў далёка ад шумнай літаратурнай сталіцы.

Бывай, дарагі і незабыўны Міхась Восіпавіч, бывай, наш мілы і сціплы беларускі Васілёк!»

Міхась Васілёк памёр 3 верасня 1960 года. Відавочна, што сустрэча ў калгасе ў Пухавіцкім раёне адбылася недзе ў 1955—1959 гг. Наўрад ці ўжо знойдзецца хто з удзячных слухачоў тых, васількоўскіх, выступленняў у адной з пухавіцкіх вёсак. І што тады чытаў паэт з доляй заходнебеларускага песняра волі, што сваёй душою, сваім сэрцам ён спрабаваў данесці да простых сялян, да людзей, якія вельмі блізкімі былі і заставаліся для яго ўсё жыццё? Мо вось гэтыя радкі:

*Тых, хто шчасця дзён пазбыты,
Чые слёзы ціха льюцца,
Хто нядолю спавіты,
Векам дні каму здаюцца...*

*Ласкай сэрца тых сагрэю,
Раздзялю іх гора злое —
Бо па іх душой хварэю,
Ім жыццё аддам сваё я.
А мо і нешта іншае...*

Міхась Васілёк, несумненна, застанеца ў гісторыі беларускай культуры, у беларускай паэзіі. А мне яшчэ і прыемна, што гэты заходнебеларускі паэт ціха, спакойна спрычыніўся і да майго роднага Пухавіцкага краю.

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ

Простыя рэчы

Вокны дзяцінства і блакітны кот

Пісьменніца Таццяна Каленік — аўтар незвычайных мастацкіх работ, выкананых у своеасаблівай тэхніцы. Калі глядзіш на яе карціны, у памяці міжволі паўстаюць самыя цёплыя ўспаміны з дзяцінства. Здаецца, што сам Бог зазірае ў тваю душу... Пра тое, адкуль прыходзіць святло, каб выявіцца ў вобразах, адценнях, лініях, — наша сённяшняя размова.

— Спадарыня Таццяна, раскажыце, як захапленне мастацтвам увайшло ў ваша жыццё? Што паслужыла штуршком? Як шмат яно для вас значыць?

— Мне заўсёды здавалася, што я нарадзілася з алоўкамі ў руцэ. Але калі згадаць, то ўсё ж вучылася. У дзяцінстве было вельмі незвычайнае захапленне. Любімая забаўка — разглядаць вокны. Жылі мы ў невялічкім гарадку, дзе, як і належыць мястэчку, у асноўным прыватны сектар. Крама малочных прадуктаў знаходзілася далёка ад нашага дома. Матуля брала бідон, мяне саджала ў каляску, і падарожжа па «краіне вокнаў» пачыналася.

Вокны, як і людзі, маюць сваю прыгажосць і натуру. Панурыя і радасныя, загадкавыя і ціхія, вірлавокія і з прыжмурам... Адночы ж я ўгледзела, што вокны той ці іншай хаты і яе гаспадары маюць адзін «твар»! Многіх уласнікаў я ніколі не бачыла, аднак іх вобраз магла ўявіць па форме акна. Вельмі хацелася хутчэй навучыцца трымаць аловак, каб маляваць «вонкатвары». Першыя спробы атрымліваліся не дужа добра, і мяне гэта злавала, аднак потым адлюстраванае на паперы здзіўляла падабенствам з людзьмі, вобразы якіх выдавалі шыбы ды ліштвы, што мела шчасце ўбачыць нашмат пазней.

У сярэднім і старэйшым школьным узросце ў мяне пачалася паласа шаржаў, аднак я не ўспрымала ўсюр'ёз карыкатурныя пырскі алоўка, бо вельмі захапілася жывапісам эпохі Адраджэння. Сцены майго пакоя перасцілі рэпрадукцыямі найвялікшых прадстаўнікоў эпохі інтэлектуальнага і мастацкага росквіту. Яны і сталі для мяне першымі віртуальнымі настаўнікамі. І, ведаеце, мне зусім нядаўна выпала сустрэць мастака Лявона Лук'янцава, якога называюць беларускім Рафаэлем. Манументальны жывапіс, вітразы, абразы гэтага, на першы погляд, сціплага майстра зачароўваюць. Цяпер мару пазнаёміцца з беларускім Леанарда да Вінчы.

Фота з асабістага архіва Т. Каленік.

— Раскажыце, у якой тэхніцы вы працуеце. Гэта ўласнае вынаходніцтва ці вы — чыясьці паслядоўніца?

— Калі я адкрыла для сябе Рэрыху, Ван Гога, Маціса, Пятрова-Водкіна і, вядома ж, Пікаса, мне падалося займальным выходзіць за рамкі звычайных уяўленняў разам з імі, разумець магчымасць іншых вымярэнняў. Можна, таму і стыль маіх літаратурных работ, і жывапісныя замалёўкі маюць абстрактны, крыху сюррэалістычны налёт.

Мне вельмі падабаецца пісаць алеем, аднак ён патрабуе больш увагі, а гэта — час. Вельмі ўдзячна акрылу, пастэлі, алоўкам за сяброўства і супрацоўніцтва са мной. Вынікі — гэта заўсёды падарункі сябрам.

— У ваших работах столькі святла, што і на душы святлее, калі на іх глядзець. А па жыцці вы заўжды ў пазітыўнай настрой?

— Мае работы нараджаюцца ад душы і для душы. А душа — гэта боская субстанцыя. Яна ёсць святло. Калі чалавек страчвае сумленнасць, то яго святло згасае.

Але добрае слова, усмешка могуць распаліць любы вугельчык. Стараюся не страчваць душэўнай гармоніі нават тады, калі даводзіцца сутыкацца з рознымі праявамі характараў і паводзінамі людзей. Я не маю звычкі адказваць на хамства хамствам. Дурное мовіць ды помсціць пад сілу кожнаму, таму і войны на зямлі не сціхаюць. Бессаромны чалавек не можа не дамінаваць над суразмоўцам, суседам, падначаленым, але ж... Ці такая ты высокая, гара, калі зневажаеш сваё падножжа? Непавага адчуваецца апошнім часам усё ярчэй. Яна не саромееца прайсціся па тваіх нагах. Яна стаіць нібыта каменная, нікога вакол сябе не заўважае, не чуе. Яна на цябе пыхкае дымам на прыпынку, а ў транспарце гучна размаўляе ўсю дарогу па тэлефоне. Мы ўжо нават не ведаем, што высокая культура судносін — гэта наша, беларускае. Хачу дастукацца да сваіх чытачоў не толькі праз карціны, але і праз Слова, праз вобразы нашых продкаў (эсэ «Слова з кішэні»), на прыкладзе Язэпа Драздовіча (эсэ «Язэпава маляванка»), праз прыродныя з'явы і жывёл (эсэ «Блакітны кот»). Аднак часта лаўлю сябе на непераадольным жаданні выказаць тое, што не магу намаляваць словамі, менавіта фарбамі.

— Ці дае ваша захапленне мастацтвам нешта для літаратурнай творчасці? Альбо наадварот?

— Бывае і такое, што я прачытаю літаратурны твор, і ўжо перада мною каляровыя сполахі. Так здарылася з вершам Святланы Быкавай «Я выткала цябе з якоў бязмоўя». У выніку нарадзілася выява на палатне, якая паслужыла асновай для вокладкі зборніка яе вершаў «На скрыжаванні сусветаў» («На перекрестке миров»).

— Ці згодні вы з тым, што дасканалы верш і дасканалая карціна — гэта як выява аднаго і таго ж, толькі рознымі сродкамі?

— Мне было цікава ўсё. Вельмі любіла займацца акрабатыкай, балетнымі танцамі, музыкай. Спявала. Я цяпер ведаю, што кожнае па, кожная нота, колер, гук, літара, лічба — гэта гармонія, выява аднаго і таго ж, толькі рознымі метадамі. Усё на зямлі ўзаемазвязана. Нават мы, людзі. Не перастаю назіраць за творчасцю мастацкіх Ганны Сілівончык. Усё, што яна распавядае фарбамі, было і ў маім дзяцінстве таксама, нават блакітны кот — ён жыў у нас дома... Як яна магла яго пабачыць, мо і да яе прыходзіў?..

Гутарыла Яна БУДОВІЧ

зваротная сувязь

І вершы заходнебеларускіх паэтаў...

Праграма «Літаратурная анталогія» на канале «Культура» Беларускага радыё прапануе старонкі рамана Івана Мележа «Подых навалыніцы». У «Радыебібліятэцы» гучыць твор Міхася Стральцова «Загадка Багдановіча». Апавяданні беларускіх і замежных аўтараў чакаюць слухачоў у праекце «Літаратурныя гісторыі» ў вячэрнім эфіры выхадных.

Змест праграмы «Радыеўтэатр плюс» у суботу і нядзелю складуць радыеверсіі спектакля Беларускага рэспубліканскага тэатра юнага глядача «Экзамен на восень» паводле аднайменнага твора Івана Шамякіна, інсцэніраванае апавяданне Міхася Стральцова «Восеньскі ўспамін», а таксама радыеверсіі спектакля Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Якуба Коласа «Нашчадкі Рабурдэна» па аднайменным творы Эмілія Заля (да 105-годдзя з дня нараджэння заслужанай артысткі Рэспублікі Беларусь Лізаветы Мацісавай).

Па выхадных гучыць «Дзіцячы радыеўтэатр». Гэтым разам яго прыхільнікі пачуюць беларускую народную казку

«Залатыя каласы» і паэму «Пра дзядзьку Сцёпу» Сяргея Міхалкова ў перакладзе Алеся Якімовіча. Чытанні для маленькіх ладзяцца таксама па буднях у межах праекта «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя». Штовечар у 21.00 гучыць «Вячэрняя казка».

Для аматараў паэзіі ў суботу і нядзелю выходзіць праграма «Прачулым радком», якая прапануе вершы заходнебеларускіх паэтаў (да Дня народнага адзінства).

Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі і навінкамі беларускіх выдавецтваў, а таксама са зместам свежага нумара штотыднёвіка «ЛіМ».

У нядзелю ўвазе слухачоў — праект пісьменніка Навума Гальпяровіча «Сюжэт для вечнасці». Госць эфіру радыеверсіі праграмы «Суразмоўцы», што гучыць у нядзелю і сераду, — старшыня Беларускага саюза кампазітараў Алена Атрашкевіч.

У праграме магчымы змены. Расклад перадач канала «Культура» даступны на сайце www.radiokultura.by і ў сацыяльных сетках.

18 верасня 70-гадовы юбілей адзначае Аляксандр Наважэст, кампазітар.

19 верасня — 85 гадоў з дня нараджэння Генадзя Рымскага (1936—2000), вучонага ў галіне тэхнічнай кібернетыкі і інфарматыкі, паэта, перакладчыка.

19 верасня 60 гадоў спаўняецца Юрыю Гарбачову (Юрасю Нератку), члену Саюза пісьменнікаў Беларусі.

19 верасня 75-годдзе святкуе Ягор Батальёнак, жывапісец.

21 верасня — 100 гадоў з дня нараджэння Міхаіла Бельскага (1921—1988), графіка.

22 верасня — 110 гадоў з дня нараджэння Адэлі Анісавіч (1911—1991), мастака дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва.

22 верасня 75-годдзе адзначае Галіна Таўлай, музыказнавец, музыкальны этнограф.

22 верасня 70-гадовы юбілей святкуе Уладзімір Колас, кінарэжысёр, педагог.

23 верасня 75 гадоў спаўняецца Сямёну Свістуновічу, мастаку дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва.

24 верасня — 380 гадоў з дня нараджэння Станіслава Незабітоўскага (1641—1717), мемуарыста.

24 верасня 50-годдзе святкуе Валерый Бястолкаў, член Саюза пісьменнікаў Беларусі.

24 верасня 85-гадовы юбілей адзначае Вадзім Купрыянаў, апэратар, рэжысёр дакументальнага кіно.

Мінскае гарадское аддзяленне СПБ запрашае:

19 верасня — на юбілейны творчы вечар Юрася Нератка ў Мінскую абласную бібліятэку імя А. С. Пушкіна (12.00).

20 верасня — у публічную бібліятэку № 8 імя М. Багдановіча (вул. Даўтабродская, 12) на імпрэзу «Я ў гэтым горадзе жыў» з удзелам Міхася Пазнякова (12.15).

20 верасня — у падарожжа па Вілейскім раёне «Вілейшчына літаратурная».

21 верасня — на пасяджэнне літаратурнай гасцёўні «Пад белымі крыламі» ў СШ № 18. Госць — Людміла Воранава (14.20).

22 верасня — у публічную бібліятэку № 8 імя М. Багдановіча на творчую сустрэчу з Уладзімірам Мазго (13.00).

23 верасня — у Мінскі гарадскі тэатр паэзіі пры Цэнтральнай бібліятэцы імя Я. Купалы (вул. В. Харужай, 16) на спектакль «Слова, якое нас яднае» (17.30).

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі: Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная калегія: Таццяна Арлова, Аляксандр Барсукоў, Віктар Гардзей

Уладзімір Гніламёдаў, Вольга Дадзіёмава, Жана Запартыка, Анатоль Казлоў, Анатоль Крэйдзіч, Віктар Кураш

Адрас для карэспандэнцыі: 220034, Мінск, вул. Захарова, 19 E-mail: lim_new@mail.ru Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны: галоўны рэдактар — 325-85-25, намеснікі галоўнага рэдактара — 377-99-72, 224-66-74

адказны сакратар — 377-99-72, аддзел крытыкі і бібліяграфіі — 317-20-98, аддзел прозы і паэзіі — 317-20-98, аддзел мастацтва — 317-20-98, бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень у пятніцу.

Падпісныя індэксы: 63856 — індывідуальны; 63815 — індывідуальны льготны для настаўнікаў; 638562 — ведамасны; 63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выдадзенае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец: Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"». Дырэктар — галоўны рэдактар Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ

Нумар падпісаны ў друк 16.09.2021 у 11.00

Ум. друк. арк. 3,72

Наклад — 656

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Выдавецтва "Беларускі Дом друку"» ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004 г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэкс 220013

Заказ — 2323

Д1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

М1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукапісы прымаюцца толькі ў электронным выглядзе (праграма Microsoft Word), не вяртаюцца і не рэцэнзуюцца. Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтара публікацыі. Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.